

ВЕЩНИЦИК

Литературен

ВЕЩНИЦИК

Поезия

- Волфганг Шифер
- Габриел Калвкореси
- Илиана Елдърова
- Пабло Неруда
- Петър Чухов
- Федор Пелман
- Хуан Лареа

Проза

- Любослава Трайкова

Есе

- Йоанна Елми за „100-те най-добри книги на века“

Отзиви

- Албена Макарова за Мирослав Пенков
- Антония Апостолова за Миленко Йергович
- Владимир Шумелов за Николай Стефанов

Разговори с

- Дагмар Лойполд
- Ричард Фланаган
- Салман Рушди

И още

- Откъс от Албер Камю
- Някои от най-забраняваните книги по света

Снимка Овигиу Селару

Пабло Неруда

Грънчарят

Цялото твое тяло е
чаша нектар, предназначена за мен.

Като посегна с ръка,
намирам на всяко място гълъб,
който ме търсеше, сякаш, любов, си от глина –
за моите ръце на грънчар.

Твоите колене, гърдите ти,
твоята талия липсват в мен като в празнотата
на жадна земя,
от която откъснаха
една форма само,
и заедно вече
едно сме – една река само,
една само дюна.

8 септември

Днес денят бе пълна чаша,
днес денят бе огромна вълна,
днес бе цялата земя.

Днес бушуващото море
ни издигна в целувката тъй нависоко,
че потръпнахме
в светлината на мълния
и така вързани, се спуснахме –
да се гмурнем, вкопчени един в друг.

Днес телата ни станаха огромни,
разпротряха се до края на света
и се въртяха слети
в една само восъчна
капка или метеорит.

Между нас се отвори нова врата
и някой, все още без образ,
ни чакаше там.

Вятърът на острова

Вятърът е кон:
чуи как препуска
по морето, по небето.

Иска да ме отнесе:
чуи как обикаля по света
да ме отведе надалече.

Скрий ме в своите обятия
само тази нощ,
докато гъждят сипе целувки
и в морето, и по земята
със своята неуморна уста.

Чуи как вятърът
препуска и ме вика,
за да ме отнесе надалече.

С твоето чело до моето,
с твоите устни до моите,
вързани са нашите тела
за любовта, която ни изгаря,
остава да мине вятърът,
без да ме отнесе.

Остави вятърът да тича
целият в пяна,
да ме вика и да ме търси
препуснал в сумрака,
докато аз, потънал
в твоите големи очи,
само тази нощ
ще си отгъхна, обич моя.

Броят се издава с подкрепата на НФК

ISSN 1310-9561

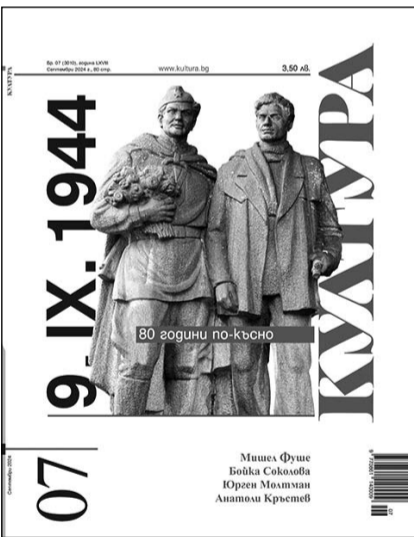

Превог от испански: КАЛИН КОЕВ

Християнство и култура, бр. 194

В центъра на новия брой 194 на сп. „Християнство и култура“ е проблемът за отношението на християнството към съвременността. Темата присъства в анализа на Тодор Велчев *Евангелие на проспективата 2.0: църква „Пробуждане“ и нейният лидер*. Съвременната тема е продължена в разговора с епископа на Католическата църква в България Петко Вълков, озаглавен *Доброто винаги иска усилие и жертва*, както и в неговата статия *Индулгенциите в историята и настоящето на Католическата църква*, представена в рубриката „Дебати“. В памет на влиятелния гръцки богослов Христос Янарас са включени текстовете на Златина Каравълчева *Многоликостта на Янарас*, както и прощальните думи на митрополита на Арголуда Нектариу под заглавие *Човекът, който се осмели и отвори пътища*. Темата „Проблеми на православие“ включва разговора с богослова Мариян Стоянинов, посветен на *Канонизацията на отец проф. Димитру Станилоае в Румъния*, а „Съвременен богословие“ – статиите на о. Павел Събев *Разказът за Сътворението на света: език и време* и на о. Борис Борисов за *Царственото свещенство в Стария завет*. В рубриката „Забравени размисли“ са представени текстовете на руския мислител Николай Зернов *Руският религиозен ренесанс през XX век* и *Православието и единството на Църквата*, а в „Нови книги“ е представено изданието на фондация „Комунитас“ *Животът през Средновековието. Антология*, подготвена от Цочо Бояджиев и Тони Николов. Броят е илюстриран с творби от изложбата „Дечко Узунов. Религиозно монументално изкуство“, представена от Аделина Филева и Рамона Димова.

На осемдесетата годишнина от 9 септември 1944 г. е посветена темата на новия брой 07 на сп. „Култура“. В него можете да прочетете разговор за свръхидеологизацията на тази дата с историка доц. Михаил Груев, мемоарните бележки на писателя Константин Константинов и есеото на Димитър Бочев за „връстниците на свободата“. И още: в рубриката „Идеи“ – френският геополитик Мишел Фуше за „синдрома на Тукидид“; немският изследовател Марсел Левандовски за онова, което искат популистите; „Краят на историята: 33 години по-късно“ – фрагменти от Пламен Антов. И още: поглед към „Венецианският търговец“ на Шекспир и човечеството – разговор с шепироведката проф. Бойка Соколова; Д. Перович, М. Орландич – за делото на г-р Петър Ораховац; Виталий Алексеенко – Да видиш войната отвътре; Делиорманът на Емине Сагък. И още: изложбата на Дечко Узунов, фестивалът „Варненско лято“ и кинофестивалът Карлови Вари 2024. Фотографиите в броя са на Кристофър Окиконе от Украйна, а разказът в „Под линия“ е на Мартин Касабов.

Литературен клуб „Перото“ обяви дългия списък за литературните си награди

Тази година той ще е по-голям от обикновено, за да се даде шанс на повече книги и автори да получат заслужено внимание. Според регламента досега се излъчваха по десет автори и преводачи в категориите, сред които се избират трима номинирани, а на официалната церемония, която ще се проведе на **4 ноември 2024 г.**, се обявява финалният победител.

Тази година обаче журито, след обсъждане, реши да включи в дългия списък малко повече от предвидените в регламента на наградата 10 заглавия. Авторитетният състав, включващи: проф. г-р Светлана Стойчева-Андерсън, г-р Оля Стоянова, проф. г-р Младен Влашки, доц. г-р Тодор П. Тодоров и Петър Чухов, е воден от желанието да бъдат оценени повече добри книги и те да получат читателското внимание, което заслужават. Ето и номинираните във всяка от категориите.

Категория „Проза“ – 12 номинации

1. „Шейсет разказа“ – Деян Енев – изд. Жанет 45
2. „Извън обхват“ – Евзени Черепов – изд. Жанет 45
3. „Годината, която започна в неделя“ – Яница Радева – изд. Жанет 45
4. „Река в лабиринта“ – Мирослав Пенков – изд. Сиела
5. „Домът на пчелите“ – Цанко Лалев – изд. Хермес
6. „Рана“ – Захари Карабашлиев – изд. Сиела
7. „Тук живее Йожи“ – Надежда Радулова – изд. Жанет 45
8. „Строфи на кръвта“ – Васил Славов – изд. Знаци
9. „Лунчави разкази“ – Здравка Евтимова – изд. Жанет 45
10. „За евреите и други демони“ – Еми Барух – изд. Жанет 45
11. „Вслушвания“ – Митко Новков – изд. Жанет 45
12. „Незабравена София. Още двайсет истории“ – Тони Николов, изд. Рива

Категория „Детска литература“ – 11 номинации

1. „Кръвта: Частен детектив в Долната земя“ – преработено и допълнено издание, с нови илюстрации и оформление от Албена Каменова – Юлия Спиридонова – изд. Фюм
2. „Морски приказки. За две земни деца, приятеля им делфин и морските хора“ – Лилия Старева – изд. Жанет 45
3. „Това на нищо не прилича“ – Виктор Самуилов – изд. Жанет 45
4. „Жабки зелени“ – Аниета Тарасевич – изд. Труг
5. „Балада за самозвания рицар Желязко и огнедишания гракон Димчо“ – Сотир Гелев и Пенко Гелев – изд. Ентусиаст
6. „Шантавия го шия 2: Операция „Крице или кълка“ – Радостина Николова – изд. Мармот
7. „Злато от Загрей“ – Весела Фламбурари – изд. Кубеа
8. „Писмото на мравката“ – Мария Донева – изд. Жанет 45
9. „Принцът на сънищата“ – Николай Райков – изд. Геймтейл
10. „Бръмбълзиг и Бръмбълзаг“ – Ирен Иванова – изд. Ерове
11. „Силата на избора: Един съботен ден“ – Ники и Дани Цветанови – изд. Мама знае

Категория „Поезия“ – 13 номинации

1. „Анима“ – Александър Байтошев – изд. Жанет 45
2. „Слънце – техника“ – Мария Калинова – изд. Versus
3. „Без мен“ – Стефан Иванов. – изд. Кота 0
4. „Централна емисия“ – Йорданка Белева – изд. Жанет 45
5. „Отвисоко в печката пада първо“ – Екатерина Григорова – Жанет 45
6. „Билет за никъде другаде“ – Нели Станева – изд. Scribens
7. „Боядисвам в бяло лятото“ – Мария Донева – изд. Жанет 45, 2023.
8. „Вечно червено“ – Ева Гочева – изд. Scribens
9. „Смирено“ – Петър Краевски – изд. Жанет 45
10. Валери Вергилов. „Природи и реалности“ – изд. за поезия „ДА“
11. „Поїни птици“ – Владислав Христов – изд. Ерго
12. „На влизане в града“ – Иван С. Вълев – изд. Scribens
13. „Внезапни сънища“ – Лора Динкова – изд. Хермес

Категория „Дебют“ – 14 номинации

1. „Днес не ми се излиза“ – Неда Узунколева – изд. Рива
2. „Човекът от последния вагон“ – Марта Радева – изд. Жанет 45
3. „Странично осветление“ – Юрий Рахнев – изд. Жанет 45
4. „Алвеоли от хартия“ – Даница Христова – изд. Жанет 45

5. „Сол“ – Антонина Георгиева – изд. Scribens
6. „Телесно“ – Биляна Димова – изд. Scribens
7. „Животните нямат бащи“ – Евзения Динева – изд. Скрибенс
8. „Машина за пуканку“ – Михаил Стоянов – изд. Жанет 45
9. „Сърцето се завръща у дома“ – Тихомира Панайотова – Жанет 45,
10. „Вой“ – Александър Скалд – изд. Ерове
11. „Ом – гОм на Омагьосани гракони и ядОсани гжуджета“ – Нели Карамели
12. „Краят на думите“ – Мила Люцканова – изд. APC
13. „Слънчозледови деца“ – Кристина Терзийска – изд. Колибри
14. „Ане“ – Камелия Панайотова – изд. Жанет 45

Категория „Преводи“ – 11 номинации

1. Мари Врина-Николов за преводите на френски език на „Кротките“ от Анжел Изов, (Les Doux), éd. Intervalles; „Балканска рапсодия“ от Мария Касимова (Rhapsodie balkanique), éd. des Syrtis; „Глиненият цар“ от Добромир Байчев, (Le roi d'argile), éd. Ginkgo; „Там, където не сме“ на Георги Господинов, (Là où nous ne sommes pas), и „Зверски кротка“ от Амелия Личева, (Férocement sage), ed. Les carnets du dessert de lune.
 2. Анджеа Родел за превода на английски език на романа на Вера Мутафчиева „Случаят Джем“, изд. Sandorf Passage, USA.
 3. Виктория Димитрова Попова за превода на немски език на „Слънчозлеги за Мария“ на Керана Ангелова – „Sonnenblumen für Maria“, изд. Ink Press, Швейцария.
 4. Елвира Борман-Насонов за романа на Георги Теве „Кристо и свободната любов“ („Christo und die freie Liebe“, 2023, dapubebooks Улм) и детската книжка „Малкият Рой“ на Виолета Христова/илюстрации на Ина Христова („Der kleine Reginald“, 2023, Doxie Verlag GmbH Щорх).
 5. Магдалена Пунлак за превода на полски език на две стихосбирки: „Седем“ на Мирела Иванова и „Апокрифните животни“ на Димитър Кенаров и детската книжка „Имам късмет с моите родители“ от Радостина Николова.
 6. Ксения Банович за превода на босненски език на романа „Остайница“ на Рене Карабаш, Изд. Vuubook. Босна и Херцеговина.
 7. Виктория Лефтерова и Енрике Малдонадо за превода на испански език на романа на Алек Попов „Сестри Палавееви 2: По пътя към Новия свят“ (Kaga у Yaga gumbo а un nuevo mundo) изд. Noja de Lata, Испания.
 8. Джорджа Спагони за превода на италиански език на сборника с разкази „Всички на носа на гемията“ на Деян Енев; изд. Ботега Еранте Едициони.
 9. Остап Сливинский за превода на украински език на романа „Времеубежище“ на Георги Господинов (ЧАСОСХОВИЩЕ), изд. Чорні віви adult, Украйна –
 10. Мария Вутова за превода на испански език на разказите на Георги Господинов, (Acerca del robo de historias y otros relatos); изд. Impedimenta; и на Здравка Евтимова (Sangre de Toro); изд. Baile del Sol, Испания.
 11. Андреас Третнер, Александър Зицман и Елвира Борман-Насонов за превода на немски език на сборника с разкази на Здравка Евтимова „Кръв от къртица“, („Maulwurfsblut“), изд. 2024 г., eta Verlag Берлин, събрани от три различни български сборника.
- Краткият списък, с 6 номинации, ще бъде обявен на 10 октомври, а трите номинирани книги или преводачи във всяка категория, ще станат ясни на 28 октомври 2024 г. Церемонията по връчване на отличията ще се състои на **4 ноември (петък)**. По време на официалната вечер ще бъде връчена и Голямата награда за цялостен принос.

Номинации за Годишните награди на Портал Култура (II кръг)

В съответствие с регламента на конкурса журито номинира следните творби (по азбучен ред на авторите) в разделите проза и хуманитаристика:

Проза

- Алберт Бенбасат, „Когато големите станат малки“, „Колибри“, 2023 г.
 Божидар Манов, „Хора с прякори“, „Колибри“, 2023 г.
 Едвин Сугарев, „Отломки памет“, „Знаци“, 2023 г.
 Емануил А. Видински, „Дом за начинаещи“, „Жанет 45“, 2023 г.

Хуманитаристика

- Бойко Пенчев, „Прогресисти и консерватори“, СУ „Св. Климент Охридски“, 2023 г.

Давид Иерохам, „Зигмунд Фройд. Сценично и преживелищно“, „Критика и хуманизъм“, 2023 г.

Николай Аретов, „Бленувани и плашещи. Чуждите жени и мъже в българската словесност от дългия XIX в.“, „Кралцица Маб“, 2023 г.

Пламен Дойнов, „Освен терора. Моделиране на новия писател на НРБ. 1944–1956“, НБУ, 2023 г.

Имената на победителите в конкурса ще бъдат обявени на официална церемония на 1 ноември, в Деня на Народните будители.

Спасение дебне сред реки и лабиринти

Авторът на „Река в лабиринта“ – българин, който от години живее и работи в Америка, е написал увлекателно четиво, което би се харесало на широката публика и в двете държави и вероятно това е целта. Огрубеният социално-психологически реализъм, увлекателната криминална фабула и заиграващата с екзотичната балканската митология биха импонирали както на българския, така и на чуждестранния читател. Повествованието дава усещане, че главните герои имат правилен компас за добро и зло и това е един от елементите, които най-много привличат, макар че за да извършат доброто, неведнъж „минават през трупове“, и това на моменти поставя изправността на компаса им под съмнение. Един от основните въпроси, на които се опитваме да си отговорим до края на романа, е дали, и в каква степен, те ще издубят напълно този компас. Друг привлекателен елемент е, че героите са госта пълнокръвно представени и много противоречиви, което ни кара да им симпатизираме и вярваме. Авторът използва контраста като основен похват, и макар че героите му са представени като полуживи, пълни с пороци, лутащи се в собствени или отвън наложени им лабиринти, от които няма привидно измъкване и прескачат рязко от тъмната към светлата страна и обратно, в крайна сметка оставаме с впечатлението, че в тях има качества, мечти, стремежи и дори пороци, с част от които няма как да не се идентифицираме. Романът ни кара да си зададем въпроса дали всички ние не сме се превърнали в част от безмилостната меланж на системата и ако това е така, каква точно ни е ролята в нея – тази на агресори или тази на жертви.

Пенков ни изненадва през цялото време. Например с това, че тъкмо сме решили че отец Никола и полицайката Каренина са спасителите на света, когато изоставят някого в беда. От друга страна, двамата от най-зловещите персонажи, в крайна сметка се оказват сираци, самите те – жертви, които живеят в собствен свят и тълкуват действителността по свой, детинско наивен начин, което отново ни обръква. Допълнително интригува и размишването между реализма и мистиката, в което на моменти читателят е подмамен да се поуцуби, да се опита да разгадае мистерията и да намери пътя си. Търсенето и намирането на пътя в лабиринтите е основната тема, влетена във всички нишки на романа.

Романът е подходящ за хора, които искат да се откъснат от ежедневието и да погледнат някои от тежките теми на българската действителност под друг ъгъл. Той е кинематографичен и би попаднал и на любителите на качествени криминални сериали. Нещо като американския „Бягство от затвора“ и българския „Под прикритие“, под формата на повествование. Стилът е обран и чист, има кратки глави, в които действието тече много бързо, а всяка от тях завършва така, че да държи читателя в напрежение по ненатоварващ и увлекателен начин. Има няколко сюжетни линии и през цялото време усещането е, че съдбата на главните герои ще се преплете рано или късно, както в крайна сметка става. В основната линия на действието често виждаме и нишката на реминисценциите, посредством която опознаваме героите.

Чрез тяхното минало, както и чрез самото им действие или бездействие (особено що се отнася до родната полиция), или пък чрез странните им гностични вярвания и практики. В романа са засегнати популярни за България проблеми и теми като трафика на хора, незабидното положение на сираците, политическото ни минало и доколко и дали изобщо сме се избавили от него. Импотентността на родната полиция, бедността на полицайте и връзките на властта с организираната престъпност също са извадени на показ. Вероятно би било редно да признаем, че на проблема със сираците, на този с трафика и на евентуалната връзка между двата не се дава достатъчна гласност в България, при положение че страната ни е на едно от първите места по трафик на хора в света и е всъщност страна износител на проститутки, като мнозина от тях са сираци. В свое интервю проф. Ивайло Христов казва, че България „живее задробен геополитически живот“. В културно отношение, за съжаление, ситуацията не е много по-различна и не е тайна, че малко хора в Америка, където живее и твори Пенков, а вероятно и в Европа, се интересуват от истината за нашата действителност. Би било чудесно да ни възприемат най-вече с положителните ни национални качества на Запад, но за нелицеприятните теми също е важно да се говори и точно това прави Пенков. Книгата би се харесала и на български читатели, които се сблъскват от първа ръка с тези болезнени обществени пороци или просто се вълнуват от тези теми, без да виждат почти никакъв обществен отзвук.

Метафората с реката играе особена роля, както ни подсказва и самото автореферентно, многосмислово, иносказателно и енигматично заглавие. Тя претърпява много метаморфози – за някои тя е Дунав и се превръща в гроб, за други е надежда за нов живот и за избавление. Тя е гроб за момичетата, жертви на трафика, както и преобраз на наркотиците, които се леят в цялото повествование. Река боботи и тече близо до къщата за „пречупване“, където потенциалните проститутки биват тероризирани и упоаяни. В една от последните сцени, в ума си, полицайката Каренина също я вижда – този път като символ на надеждата за избавление от лабиринта на кашите, в които всички са се оплели.

Лабиринтите в книгата са много: лабиринтът, от който Джени (американката, станала жертва на трафика) се опитва да излезе, физическият лабиринт, построен специално за оргиите, в които партийните функционери гонят нещастните сирачета и ги експлоатират сексуално за забавление; всеки от героите се намира и в свой житейски лабиринт, от който няма привидно избавление. Като река се леят и наркотиците, които двамата борци за правда (Каренина и отец Никола) вземат, в която давят мъката и стреса, дошли като резултат от похода им срещу злото. Река е и самият живот. Отец Никола се пита дали когато него вече го няма, „реката ще престане да тече?“ Чрез своите разсъждения и ретроспективните кадри от миналото му като агент на КГБ авторът ни вкарва в ума на един посветен бивш партиец, включително усещаме неговата искреност по отношение на партийните

идеи и разбираме за силата на пропагандата. Някак като че и в това Пенков иска да симпатизираме на героя му и да се опитаме да разберем искреността му. Сюжетът е напоен с усещането, че нещата не са се променили много, а само са сменили обвивката си – някой отгоре дърпа конци, а полицайте трябва да не си дават много зор – изисква се от тях вместо да разкриват престъпленията, по-скоро да ги прикриват. Да вършат черната работа, но в същото време да си останат бедни. Искрените хора, които се опитват да направят нещо ценно и смислено, се принуждават да се борят срещу всички пречки, които застават на пътя им – заради своето посвещение на каузата Каренина дори жертва семейството си. Виждаме как двамата главни искрени герои на Пенков, представители на две епохи, са смазани от една и съща система (която явно не се е променила). Все пак те са запазили по нещо човешко в себе си и тази сякаш последна частица състрадание са я впрезнали в това да спасят две момичета. Нещо като „Спасяването на редник Райън“ в българско-американски вариант.

Начинът, по който се заиграва със славянската митология и препратките към приказката за змея, който пие силата на момичетата и юнаците, дава възможност на автора да направи четивото си атрактивно и за чуждестранния читател, както и вероятно да го направи по-комерсиално в рамките на сегашната мода. Споменат е иронично и бог Перун, сътворителят на гръмотевиците и светкавиците – това е прозвището на полицейския началник, който всячески се опитва да покрие извършителите на престъпленията и да им направи „чадър“, тъй като се подчинява на статуквото и на директивата, спусната му отгоре.

Факт е, че западната литература представлява едно цяло в пазарно отношение и там е експлоатиран почти всякакъв тип митичната образност (например: гръцката митология, келтската, ирландската, норвежката митология), а латиноамериканските писатели от своя страна експлоатират индианската митология, съвсем логично е славянската митология да се окаже благодатен източник за такива алюзии и точно това е постигнал Пенков. Умело са използвани интересни изразни средства, похвати и детайли. Например, съзнателно или не, следвайки стила на Ъндгайт, Пенков говори за героите, като описва предмет, който е в синхрон с чувствата на героя, така че даден предмет или природата да говори за героя и да е в синхрон с действието – например на края на романа има няколко поредни убийства и къщите, покрай които шофират две от героините, са представени като кости от двете страни на пътя. Жена стъпква фасата си в чакъла и сякаш убива зло.

Образният език придава живот и наситеност на романа. Душата на господин Темков „мирише на гнило“. Каренина чака „абстиненцията да я захване“, въпросите са „озъбени“, „баурите озверели“. Усещат се звуци и топлина и има резки преходи от „светлото“ към „тъмното“ в цялото повествование.

Фабулата има и сензационен елемент заради умело влетената мистика, свързана както с „Ордена на дракона“, така и с гностичната философия. В нишката на повествованието са влетени най-малко три различни начина на интерпретация на действителността – християнство, гностицизъм, както и лабиринтът на комунистическите идеи в главата на отец Никола. Изглежда, че той се опитва да се измъкне и от този лабиринт до края на романа. Прекалено грубият език, използван от някои от героите, напълно съответства на сюжета и добавя дозирана колоритност на текста.

На равнище имена отново се търси сензационно-популярното. Чрез името на полицайката Алла Каренина и на високопоставения шеф на ДС – Сталински, се прави референция към връзката на България с Русия. Истинското име на сводника сирак Рагу, е Рагу Сираков, което също е полисемантично.

Една от главните героини е американка, станала жертва на трафика на хора в България, но в крайна сметка и тя, и другите двамата главни герои намират надежда за изкупление, към което се стремят в рамките на целия роман. Отец Никола го намира в смъртта, борейки се докрай за избавлението на Джени, Каренина го намира също в борбата за спасението на момичето, но също така накрая се вижда и лъч на надежда в това, че се събира със семейството си и се изчиства от наркотиците. Джени пък търси и намира изцеление от травмата в това да помага на други жертви, след като се е завърнала в Америка. Героите търсят спасение и всеки го намира по свой начин. Романът се чете на един дъх и нас може също да ни спаси от скуката и злободневието, като при това темите, които повдига, да отекват дълго в съзнанието ни.

Есенни литературни маршрути 2024

:: Серия литературни маршрути за 7. Клас

Автори: Тодора Радева и Йоанна Елми
Автори на последния маршрут са Биляна Курташева и Вяра Николова

Водещ: Тодора Радева
3, 8, 10 и 15 октомври | 18:30 ч.

В партньорство с учебно-артистичен център „Вярабел“

:: Серия литературни маршрути за 12. Клас

Автори: Тодора Радева и Йоанна Елми
Водещ: Тодора Радева

22, 23 и 29 октомври | 18:30 ч.

Есенната програма приключва със седем „Литературни маршрута за ученици“, които фондация „Прочети София“ прави в партньорство с учебно-артистичния център „Вярабел“. Шест от тях са свързани с живота и творчеството на авторите от програмите за матури след 7, 10 и 12 клас. Тази серия, разбира се, няма претенции да е подготвя учениците за матурите, а да акцентира на писателските възбуждения и колебания, да проследи житейските предизвикателства на писателите, техните творчески търсения и връзки. Маршрутите ще са опит да се скъси дистанцията между учениците и литературните класици. „Литературните маршрути за ученици“ са разработени от Тодора Радева и Йоанна Елми. В серията се включва и „Есеистична разходка“ с автори

Биляна Курташева и Вяра Николова, която те са превърнали в динамичен урок на открито за това как се пише есе и описват така: „Какво правим при първа среща с дадена тема; как разчитаме проблема/проблемите, скрити в нея; как формулираме теза; как я развиваме въз основа на прочетено, гледано, преживяно; с какво започваме и с какво завършваме; изобщо как стигаме от увода до заключението, без да забравяме изложението, и то така, че да е интересно и за писане, и за четене? Невидим водач на нашето „есе в крачка“ ще бъде писателят Иво Андрич със следната своя мисъл: „От всичко, което човек грати, няма нищо по-добро и по-ценно от мостовите...“, те са по-важни от къщите и по-свети от храмовете.“ Бъдете готови за разходка в четири параграфа или есе в приблизително 2430 крачки от Орлов мост до Моста на въздушките (НДК).
Маршрутите за ученици ще бъдат със свободен достъп, както всички „Литературни маршрути“, и ще се проведат на 3, 8, 10 и 15 октомври (за ученици в 6 и 7 клас) и 22, 23 и 29 октомври (за ученици в 10, 11 и 12 клас).
Водещ на всички „Литературни маршрути за ученици“ ще бъде Тодора Радева, която е артистичният и програмен директор на фондация „Прочети София“.

За повече информация: Демна Димитрова +359885 999 758 demna.dimitrova@gmail.com; fb/LiteraryWalks Instagram (@literarywalks.sofia); literarywalks.org

С подкрепата на Столична община

АЛБЕНА МАКАРОВА

Мирослав Пенков, „Река в лабиринта“, изд. „Сиела“, 2023

Итало Калвино,
„Нека спи под камък“,
прев. от италиански
Ина Кирякова, изд.
„Колибри“, 2024, 480 с.,
32 лв.

Томчето с есета
под надслов „Нека
спи под камък“

(1980) представлява

своеобразна интелектуална автобиография на Итало Калвино (1923-1985). Подбрани от самия автор, текстовете са многократно преиздавани и преведени на десетки езици. Те модулират един много широк хоризонт, свидетелстват за усърдни интердисциплинарни четива и същевременно за изключително умение за ясно и сбито излагане на сложни въпроси. Редом с вече известните есета за ситуацията в литературата, в книгата са включени и текстове за битниците, за историческата роля на работническата класа, за връзката между философия, наука и литература, за политическия екстремизъм, за публиката.

Ингрид Карлберг,
„Нобел. Задагъчният
Алфред - Неговият
свят“, прев. от шведски
Стела Джелупова, изд.
„Лист“, 2024, 648 с.,
33 лв.

Наричат го Краля
на динамита. Дължи
състоянието си на

войната, но копнее за мир. Изобретател, написал повече стихове, отколкото научни трудове. Предприемач, който мечтае за литературна слава, но никога не гръзва да издаде книга. „Нобел“ е семейна хроника, в която драматичният живот на Алфред е поставен в научния, литературния и политическия контекст на областите, които той избира за своите награди. Биографията проследява изобретателя от първите му детски години в бедност в Стокхолм, през порастването в Санкт Петербург и обучението в Париж, семейните конфликти и емоционалните спадове, до смъртта му в Сан Ремо. Бащата на динамита умира бездетен, но завещава огромното си богатство не само на роднини. Негови наследници са хората от бъдещето – изследователи, творци, миротворци.

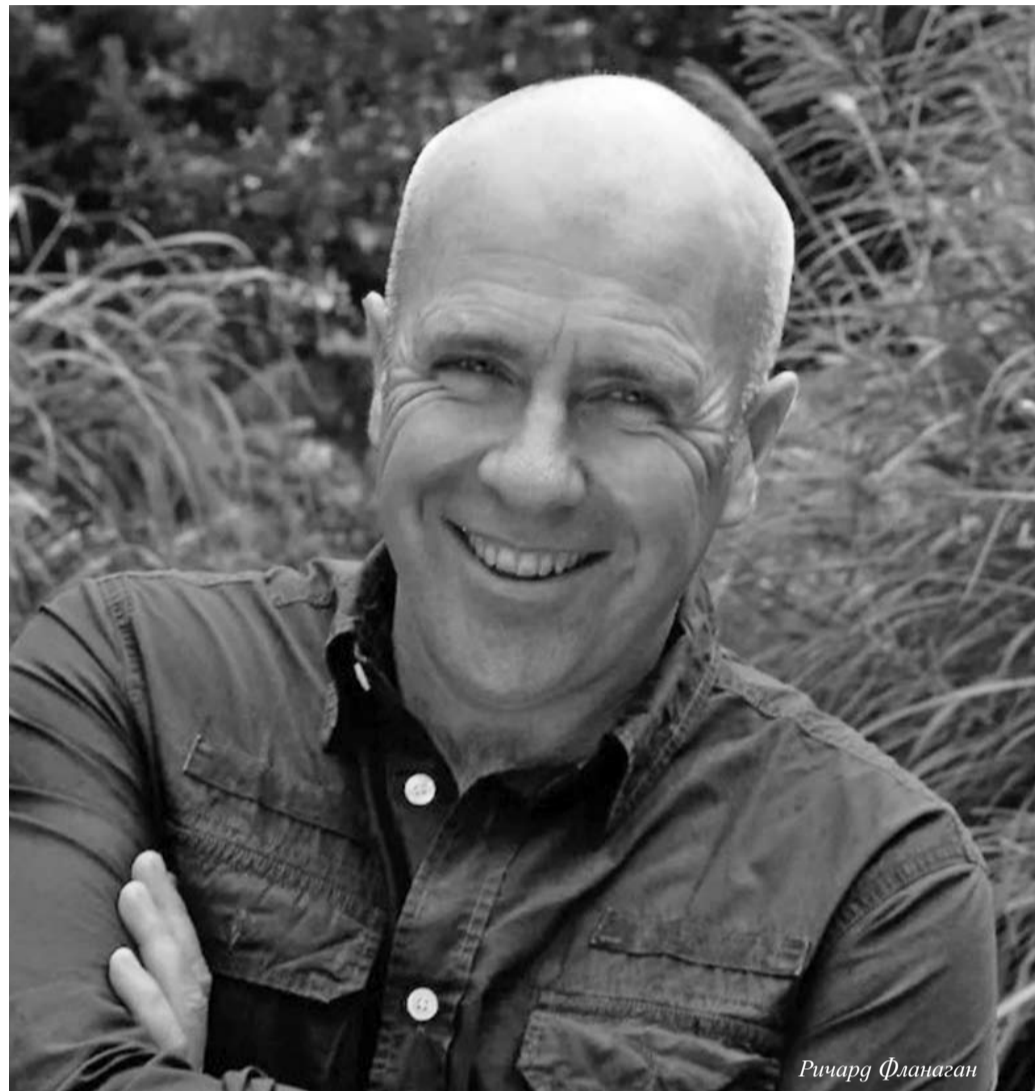

Даниел Келман,
„Светлина и сянка“,
прев. от немски
Жанина Драгостинова,
изд. „Колибри“, 2024,
400 с., 25 лв.

Той е един от най-
великите режисьори на
своето време – Георг
Вилхелм Пабст, героят

на романа „Светлина и сянка“. Когато Хитлер превзема властта в Германия, Г. В. Пабст снима във Франция, но зловещите новини го заставят да се отпрати към Холивуд. Под парещото слънце на Калифорния обаче откривателят на Грета Гарбо се чувства като гжудже. Старите лаври не му помагат, американската машина го смазва и той решава да се върне за кратко в родината си Австрия. Но германският министър на пропагандата го кани в Берлин с намерението да използва популярността му за свои цели. Г. В. Пабст не отказва предложението и предоставя таланта си на диктаторския режим, който иска да управлява света и чрез изкуството. Какъв е резултатът, когато творецът не може да устои на ухаждането на властта и позволи да бъде харесван от чудовища?

Ричард Фланаган: Писателят трябва да е свободен и да не се притеснява за чувствата на хората, които описва в книгите си

Ричард Фланаган

Десет години след спечелването на „Букър“ авторът размишлява за отговорността, която е чувствал при написването на „Тесният път към далечния север“, за израстването си в къща, в която почти няма книги, и за любовта си към преводната художествена литература

Романът Ви „Тесният път към далечния север“ (Колибри, 2016) спечели „Букър“ през 2014 г. Имаше ли някакви запомнящи се моменти по време на церемонията по връщането на наградата, или при подготовката за нея? Как отпразнувахте победата си? Как похарчихте парите?

По време на подготовката семейството ми започна да се притеснява за възрастната ми майка, която беше сложила цялата си пенсия на моята победа. Сестрите ми я бяха смъррили, но след като спечелих, тя се почувства оправдана. Парите от наградата отидоха за изплащане на многобройните дългове, които бях натрупал през 12-те години, посветени на писането на книгата.

Времето, когато баща ви е бил японски военнопленник на Бирма, е едно от вдъхновенията за романа. Каква беше реакцията на книгата в собственото ви семейство и сред други оцелели от Бирманската железница и техните семейства?

Като романист винаги съм смятал, че трябва да си свободен. Не можеш да бъдеш загрижен за това, което мислят близките ти, за техните чувства или притеснения, иначе това ще осакати необходимата свобода, от която се нуждаеш, за да напишеш нещо истинско. И все пак трябва да призная, че чувствах голяма отговорност както към онези, които са загинали от такава ужасна, злощастна смърт на Железницата на смъртта, така и към онези, които са оцелели; да не сбъркам, както са сбъркали толкова много романи и филми. Беше ми ясно, че е

много лесно да се напише лоша книга по темата и много трудно да се напише добра книга. Що се отнася до моето семейство, борбата беше да създам история, която да не е на баща ми, а за целта ми трябваше централен герой, който да е напълно различен от баща ми. Преодоляването на тази граница беше причината да ми отнеме 12 години да пиша и в крайна сметка, когато свърших, не знаех дали съм успял, или не. И така, когато книгата беше публикувана и започнах да получавам най-красивите писма от оцелелите от това голямо престъпление и техните семейства, изпитах огромно облекчение. Бях си свършил работата. Мисля, че такава щеше да бъде присъдата и на собственото ми семейство. Баба ми и гядо ми бяха неграмотни, а баща ми почиташе писаното слово и виждаше в силата му някаква магическа сила.

Продължавате да изследвате нишките на семейната си история в последната си творба „Въпрос 7“, която „Гардиън“ нарича най-доброто ви произведение. Какво Ви накара този път да се отклоните от художествената литература? Може ли книгата да се чете и оценява като роман („Гардиън“ я нарече и „некласифицируем роман мемоар“)?

Етикетите са за буркани със сладко. Написах „Въпрос 7“ в същия дух, в който пиша романите си: задавам въпроси, на които нямам отговори. Така че не чувствам никакво отклонение – по-скоро освобождение. Исках да го изпратя за „Букър“, но издателите ми сметнаха, че това би създавало твърде голямо объркване на пазара, където е обозначен като „нехудожествена литература“. Предполагам би могло да се каже, че това е грешка в категорията, но може би в изкуството самата идея за категории е грешна. За щастие, не мисля, че читателите се интересуват от това. За тях има само лоши и добри книги. Ако смятат, че „Въпрос 7“ е един от последните, аз съм им благодарен.

Разкажете ни за книгата, която ви накара да станете писател. Как ви е вдъхновила да се впуснете в собственото си творческо пътешествие и как е повлияла на стила ви на писане или на стремежите ви като автор?

Баба ми и гядо ми бяха неграмотни, вероятно заради това баща ми почиташе толкова много писаното слово. Може би това беше някакъв вид ирландска почит към словото, която беше силна у родителите ми, въпреки че няхахме почти никакви книги. В миналото си измислях отговори на подобни въпроси, които всъщност не бяха нищо повече от гръзки измислици и свежи самовнушения.

Има ли книга, която е определила ранните или тийнейджърските ви години или която ви е накарала да се влюбите в четенето? По какъв начин да е формирала вас или вашия мироглед?

Вероятно „Чужденецът“ на Камю. Четох комикси и уестърни, докато на 12-13-годишна възраст не попаднах на тънката книга на Камю. Бях жаден за света на възрастните, за който не знаех и не разбирах нищо. Прочетох „Чужденецът“ със странна смесица от вълнение и недоумение. Разбира се, не разбирах нищо от това. Вярно е също така, че се вълнувах от същността ѝ: от начина, по който една книга, подобно на живота на възрастните, не е задължително да бъде познаваема, редуцируема, проста и ограничена, за да бъде завладяваща и хипнотизираща. Признавах това още в невежеството си: че в писането имаше нещо фундаментално истинско по начин, по който комиксите и научната фантастика, които бях чел, не бяха истински, а само забавление и развлечение. „Чужденецът“ ме прониза и в известен смисъл все още пиша от тази нанесена ми рана 50 години по-късно.

Коя книга четете в момента и какво ви накара да я вземете?

Пътешествията на Марко Поло. Едно чудо, пълно с чудеса. Пиша детска книга с деца от племето йолнгу в Арnhemската земя в далечна северна Австралия и се интересувам от начина, по който 400 години преди капитан Кук да открие Австралия, предмети от Австралия са били търгувани в Китай, Египет и Европа. Напълно вероятно е австралийски абorigine да е следвал тези търговски пътища в дух на приключения или злополуки – или и двете – и да е открил Европа векове преди европейците да ги открият. И за тези средновековни търговски пътища няма по-добър летописец от Марко Поло.

Коя е любимата ви книга за всички времена? Как е оставила трайно впечатление у вас?

Ана Каренина. Защото подобно на вълшебен предмет от приказка тя непрекъснато променя формата си всеки път, когато си мислите, че сте я схванали. Препрочитам я на всеки около десет години и всеки път откривам, че тя е преобразена и неузнаваема. Това ми напомня, че е време да прочета отново „Ана Каренина“ за първи път.

Превод от английски:
НИНА СТОЯНОВА

7 август 2024 г., Thebookerprizes.com

Салман Рушди: Думите са единствените победители

„Среднощни деца“ го правят световноизвестен, а „Сатанински строфи“ променят живота му по граматичен начин. „Думите са единствените победители“, пише Салман Рушди в последния си роман „Градът на победата“. Самият автор е живо доказателство за тезата си. През август 2022 г. индийско-британският писател ослепява с дясното си око при нападение с нож; фатвата – смъртна присъда, издадена от върховния лидер на Иран, заплашва живота му повече от три десетилетия.

Предлагаме ви най-важното от неотдавнашния разговор на Рушди с главния редактор на германското списание „Шерн“ Грегор Петер Шмиц, в който става дума за последиците от нападението.

Какво каза Салман Рушди за ...

– ... оптимизма си: „Не мога да променя темперамента си. Когато се възстановявах след подобно нападение, това в известен смисъл е положително, защото имаш чувството, че получаваш втори живот. Всеки ден се усеща като благословия. Събуждам се сутрин и си мисля: все още съм тук. Това е хубаво“.

– ... продължителността на нападението с нож: „27 секунди е по-малко от половин минута, не е много дълго. Но 27 секунди са много време, когато някой ви напада с нож. Получих 15 различни наранявания, прободни рани, порезни рани. Сега знам много повече за нападенията с нож, отколкото някога съм искал да знам. Хора от публиката ме спасиха тогава, отстранявайки нападателя от мен. Без тях нямаше да седя тук“.

– ... нападението през август 2022 г.: „Чувствах се анахронично, като изпаднал от времето. Проблемът с фатвата, който мислех за приключил, отново надигна глава. Чувствах се така, сякаш убиецът е дошъл от миналото с машина на времето, за да ме нападне“.

– ... чувството за вина: „След инцидента се чувствах като слабак. Защо позволих на извършителя да го направи? Отговорът, разбира се, е, че нападението дойде много, много бързо. И след като той ме нападна, вече не бях в състояние да се съпротивявам. Удари ме точно под челостта. Кръвта видях едва по-късно. След това паднах и стана невъзможно за се съпротивявам. Това беше последният път, когато видях нещо с дясното си око“.

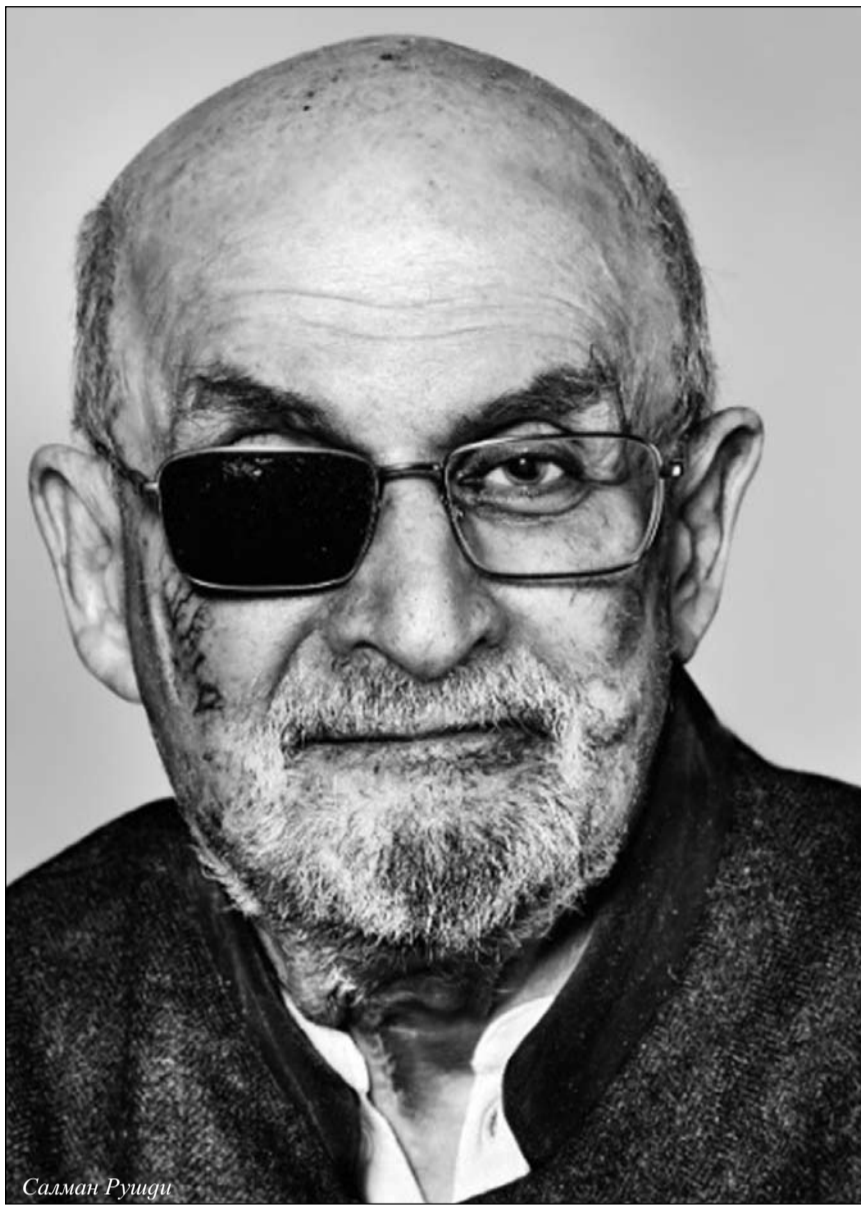
– ... отношенията с нападателя: „Звучи странно, но в известен смисъл това са много интимни отношения, които човек има към своя нападател. Ситуацията е много близка, физически много близка“.

– ... времето в болницата: „Един от хирурзите, които ми спасиха живота, ми каза: „Можеш да се смяташ за късметлия, че човекът, който те е нападнал с нож, не е знаел как да убие човек с нож“.

– ... решението да напише „Нож. Размисли след опит за убийство“ (Колибри, 2024 г.): „Дълго време, вероятно шест месеца, не можех да мисля изобщо за писане. От друга страна, писането е това, което правя. Нямам други умения. Хората няма да искат да ме чуят как пея например... В крайна сметка се превърна в любовна история, с малко насалие по средата. Като много други любовни истории“.

– ... процеса на писане: „Писането е като да се съблечеш на публично място. Искане също така да покажа, че фазата след нападението не е била лесна. Не беше така, сякаш изведнъж се изправих и казах: Добре, добре съм, момчета. Всъщност отне месеци, имаше неуспехи и усложнения – което се случва, когато някой те прободне 15 пъти. Не беше лесно. И искам хората да знаят какво изпитание беше“.

– ... чувството на отмъщение: „В началото не изпитвах преди всичко едно нещо: гняв. Нищо към убиеца, нищо към вселената, въпреки че това би било законно. Вероятно не е имало място за гняв в цялото усилие

Салман Рушди

да оцелея и да се възстановя. Когато се почувствах по-добре, вече беше твърде късно за гняв. Изненада ме, че това беше емоция, която не се усещаше. (...) Моят начин за отмъщение може би е да превърна извършителя в един от героите на моята книга. След това да го притежавам по същия начин, по който той искаше да ме притежава“.

– ... тялото си: „Когато си спортист, имаш много интимна връзка с тялото си. Когато си писател, е различно. Седиш и пишеш, а единствените части от тялото ти, които те интересуват, са пръстите ти. След атаката се чувствам много по-свързан с тялото си, отколкото някога през живота си. Мисля, че това е хубаво“.

– ... представата му за себе си: „Научих, че може би съм по-силен, отколкото си мислех. Никога не съм смятал, че съм силен човек, точно обратното. Понякога не осъзнавах колко си издръжлив, докато не ти се наложи, а аз открих, че имам способността да бъда издръжлив“.

– ... ослепяването на дясното му око: „Това е най-лошото нещо. И все още не съм свикнал с него. Един писател винаги наблюдава света. А сега имам само едно око, с което да наблюдавам. Все още не съм се примирил с този факт. Освен това забавя всичко при писане, затруднява четенето“.

– ... живота под постоянна заплаха: „След фатвата поддържах връзка с британските тайни служби. Информираха ме, но по минимален начин. Целият им принцип е да ти казват само това, което е абсолютно необходимо да знаеш. Но от някои хора, които бяха влезли в страната, научих, че са отправяни смъртни заплахи срещу мен. Това беше доста обезпокоително. След 100 дни ми казаха, че са предотвратили заплахата. (...) Когато се преместих в Ню Йорк преди около 25 години, разбрах, че другите хора се притесняват за собствената си безопасност, когато съм наблизо. И си помислих, че единственият начин да поправя това е да се гържа така, сякаш няма за какво да се притеснявам. Така и направих за известно време и постепенно хората свикнаха с факта, че съм там и светът не изглежда да се взривява около мен, когато съм наоколо. И всички се отпуснаха. Но за да направя това, трябваше да бъда видим. Това беше моята стратегия“.

– ... религиозния фанатизъм: „Той се завърна по невероятен начин. Когато бях млад, религията дори не беше въпрос, не се мислеше за нея. Говорехме за Виетнам, за граждански права и феминизъм, за секс, наркотици и рокендрол. Идеята, че религията отново ще заеме централно място и ще определи света ни, беше немислима“.

– ... истината: „Живеем във време на противоречиви разкази. Има хора, които измислят лъжи, на които се вярва – истината трябва да се бори срещу тях с всички сили. Вземете например Украйна: мисля, че в Русия има много хора, които вярват, че Путин се бори с нацистите. Също така Брексит е един ужасен романтизиран разказ за идеята за Англия, че някакъв златен век ще се върне, ако само всички тези ужасни чужденци бъдат изгонени. И тогава ужасните чужденци бяха депортирани и изведнъж нямаше кой да работи в болниците и нямаше кой да бере реколтата. Това е катастрофа, но е катастрофа, която се дължи на хора, повярвали в един мит. Защото причината, поради която Англия е била богата и просперираща, разбира се, е, че е експлоатираща една четвърт от света“.

– ... свободата на изразяване и артистичната свобода: „Смятам, че изкуството на романа е мъртво, ако ти кажат, че можеш да пишеш само за хора като теб. Единственият въпрос е дали го правиш добре или зле. Идеята, че определени неща са табу просто защото не са част от личния ти опит, би унищожила всеки писател“.

– ... щастието: „Аз съм точно толкова щастлив, колкото бях и преди нападението. Щастлива съм, че получих нов живот“.

Рушди разкрива, че не планира да се пенсионира скоро. Все още има гостатъчно идеи за книги, но няма да напише „още 22“. Освен това той бавно започва да планира 100-годишния си рожден ден (през 2047 г.). „Това трябва да бъде танцово парти, дори и да е интересен вид танц“.

Превод от немски:
ЕМАНУИЛ А. ВИДИНСКИ

Източник: сп. „Шерн“, 13.05.2024 г.

Елизабета Баковска, „Последните глътки“, прев. от македонски Йорданка Белева, изд. „Версус“, 2024, 104 с., 15 лв.

В тези разкази има много памет – за изминалото, но и за идващото време.

Четеш и сякаш си попаднал на изложение за фина керамика, на което някой внезапно чуни всичко пред очите ти, за да демонстрира техниката кинцузи. Оставаш омагьосан от златните шекове, които спояват счупеното, без да го скриват. Защото разказите на Баковска са писани с дълбоко уважение към литературата. 19 истории за последните глътки живот: изтичащото време и всичко, което остава в биографията на спомена. Елизабета Баковска излиза за първи път на български език.

Ян Полковски, „Когато Бог се колебае“, прев. от полски Лъчезар Селяшки, изд. „Ерго“, 2024, 122 с., 18 лв.

В стиховете на Полковски ясно е изразена грижата за

европейското културно наследство, заплашено от поругаване, разпиляване или съзнателно унищожаване в името на идеологията на nihilизма. Отличителна черта на вече формирания и зрял глас на поета е метафизичният тон, вплетен в действителността. За поета е важно сътрудничеството с читателя, от когото той очаква да гоопредели неопределеното, да доизкаже недоизказаното, да дорисува рисунката, да допълни елиптичния стих, в който не всичко е намерило решение.

Лешек Колаковски, „Какво ни питат великите философи“, прев. от полски Павлина Спасова, изд. „Сонм“, 2024, 214 с., 20 лв.

През 90-те години на предходния век Лешек Колаковски четеше лекции

по философия по полската телевизия, които се радват на такава гледаемост, с каквато могат да се похвалят малко развлекателни програми. През 2008 г. краковското издателство „Знак“ публикува три цикъла от тях под заглавие „Какво ни питат великите философи“ в самостоятелно книжно тяло. Всяка от тези лекции се фокусира върху ключовите идеи на някой световноизвестен философ, които са от значение както за неговата собствена философска система, така и за съвременния човек. Учители на човечеството като Сократ, Платон, Аристотел, Августин, Тома Аквински, Майстер Екхарт, Декарт, Паскал, Лайбниц, Хюм, Кант, Куркегор, Ницше, Хусерл, Хайдегер и мнозина други мислители ни задават въпроси: за доброто, за това дали моралните принципи са произволни, за това дали е възможно да вярваме в Бог и в същото време да твърдим, че не знаем нищо за Него, и много други.

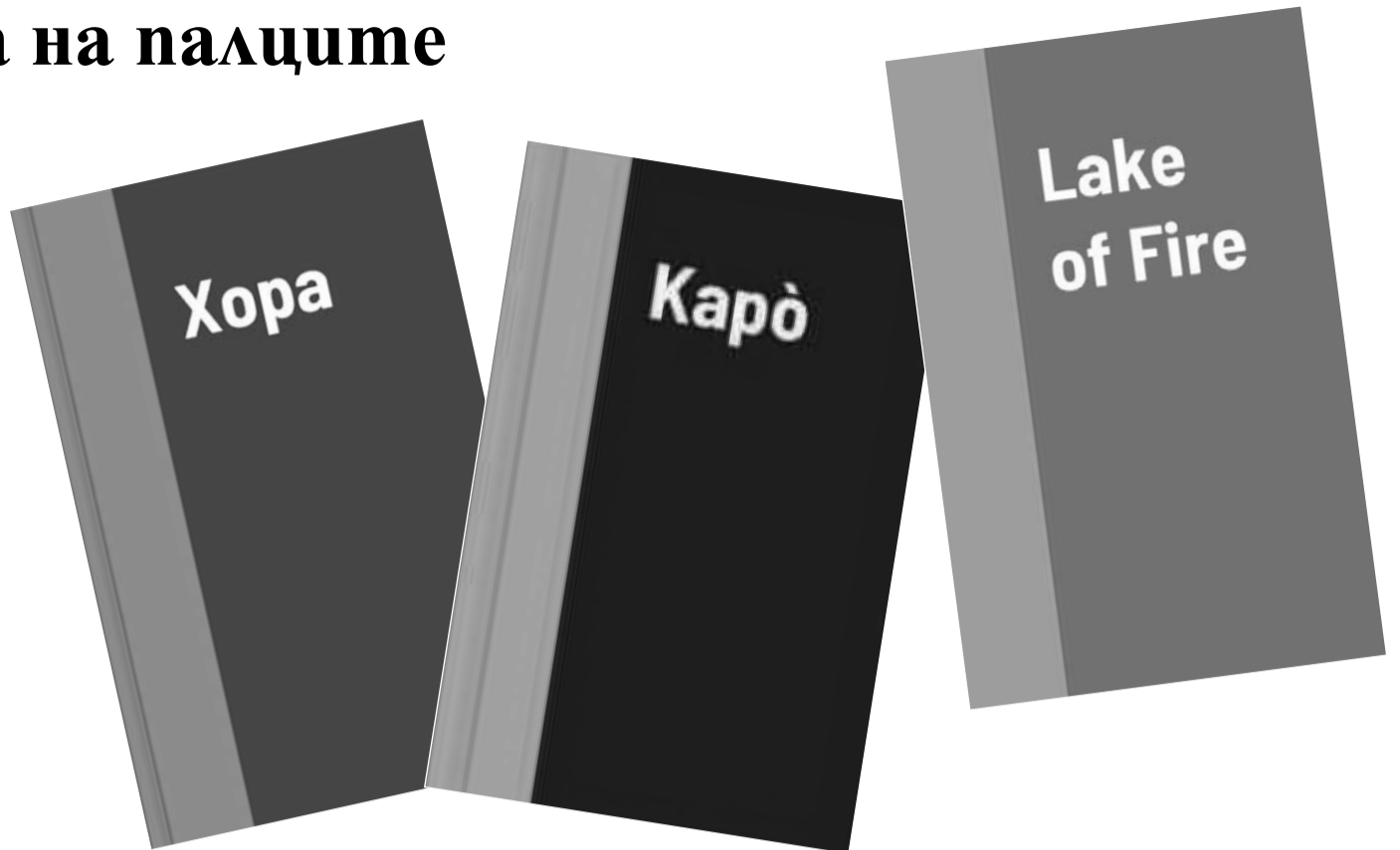
Дистопия на върха на палците

Трите тънки книжки (с обема на новели, но жанрово определени като романи) „Хора“, „Карò“ и „Lake of Fire“ са дистопични текстове. Но освен тази жанрова характеристика и „необичайните“ условия на създаването си, те са написани на български език с латиница, а коричното оформление е твърде особено, бихме го определили като минималистично. Транслитерация, която за българския българин може да изглежда необичайно (а за „патриотите“ и кошушкестено); предполагам използването на този вариант на обтекаемата система за транслитерация на българската кирилица за Щатите и българските потребители там е уместна по различни причини. На мен обаче тя ми пречеше, докато се нагодя към нея. Да припомним, че транслитерацията е „превод“ или пренасяне на буквите (littera) от единия език в другия, което е характерно за много правописни системи днес, но не и за нашата, при която е в сила транскрипцията, т.е. отразяването на звученето на името, което е един много коректен начин в комуникацията. Но това е отделна тема (темата за езика намира място в трилогията, както и по-рано в публицистичната книга на автора „Български език – спорни казуси“, 2018). И две думи за дистопията в тези книги, т.е. пресъздаването на някакъв въображаем свят, който се счита за нежелан. В дистопията това е свят, в който противоречията на идеологическите дискурси са доведени до крайните си последици. Дистопията изследва настоящата ни реалност с намерение да предвиди как определени методи на управление на обществото могат да доведат до несправедливи и жестоки системи. Днес терминът става доста актуален и доказателство за това е адаптацията му към жанра научна фантастика. Да припомним все пак, че класически книги на дистопични романи са тези на Оруел, Хъксли и Бредбъри, а романът на Захари Карабашлиев „Опашката“ е фантастична дистопия. Текстове на последните три книги на Николай Стефанов* развият политически антиутопични сюжети, свързани помежду си, и в случая съставляват трилогия. С „емигрантската тема“ авторът е приключил още след скандалния си дебют (а типичен пример впоследствие е повестта „Шункаха“ от 2016 г., която излязо е „американска“ – като сюжет и герои). Тук криминалната жилка продължава, представена чрез политическия трилър, който условно определихме като дистопия. Казвам условно, защото често границите между реалност и въображаем свят ни се струват размити и неуловими. А като добавим и действителността на създаването и реализирането на книжките, личната трагедия, си мисля следното: това, което е направил Николай, е подвиг. (Пише последните си книги с палците на ръцете си на телефона, когато продължително е обездвижен на легло. Включително и предшествващата ги книга „Чернови 2011 – 2022“, рецензия за която публикувах в АВ, бр. 30, 7-13.09.2022 г., с. 9.)

И още един подобен аналог. Преди няколко години ми се наложи да пиша за романа „Пазачите на мъртвия град“ на бургаския автор Иван Скевин. И той развива в един камерен сюжет свой дистопичен свят: Сатаната, Свирепият ангел, Пратеникът на подземното царство, отива в Бургас (вещност напомня Бургас), за да се срещне с Пазителите на мъртвия град, да ги изслуша и евентуално да помогне на „злите управници и техните верни слуги, обладали изцяло от моята хищност, опустошавали дълго тази държава и разрушили напълно града...“. Образът на Бургас от настоящата епоха (но и на всеки български град) е огледален образ на състоянието и на държавата като цяло. Това е образът от Преходната епоха след преврата от 1989 г. („нежеланият свят“), който е противоположен на образа от соца преди 89-а (образът от близкото минало, предаден с романтична аура).

Сравнен с трилогията на Стефанов, неговият дистопичен свят изглежда доста измислен, казано направо – съзирам в текста излишна патетика, на места публицистичност и доста драматизиране (за сметка на драматургия), освен ако не са нарочни, като част от естетиката на разказване. Но не са.

Прозата на Стефанов е дисциплинирана по „американски“, но с типичните за стилистиката му спазени изисквания – линеен/хронологичен разказ, основна сюжетна линия, съпътствана във всяка от новелите с няколко второстепенни линии и герои, изчистеност на изказа, холивудски/комиксов подход към разработването на сюжета и изискванията на жанра (дистопията). Но по-важното е това, което той ми спомена в интервюто си пред мен в началото на 2020 г. (<https://kulturni-novini.info/sections/34/news/30715-nikolay-stefanov-neka-ostavim-amerika->

da-se-opravya-sama-i-obarnem-pogled-kam-sebe-si): „Аз предавам различните гледни точки и като автор стоя отстранен и се опитвам да не давам голям наклон в едната или другата посока. Това е трудно, защото и аз си имам мнение като всеки друг, но рядко го споделям в повествованието си. Може да проникне в някои от героите ми, но не забравям да представя и антитезите чрез мислите и действията на други герои. Не ми се иска да остава на бъдещи автори след 50 или 100 години да описват нашето време само защото ние сме забравили да си свършим работата“. Това, отнесено към жанра на дистопията, но не само, е много полезно. Николай живя и почина в едно твърде драматично време – и за България, и за света. Можеш спокойно да бъде апологет на една гледна точка. Но след годините в Америка сякаш помъдря (като припомним и неговата философска и социологическа закуска, ерудицията му и разнообразните му публични форми на изява), беше винаги крачка напред в разсъжденията си в сравнение с масата на българската емиграция в Америка и тукашната родна (електроална) маса. Той беше визионер, макар че казваше: „Не е трудно да се предвиди какво ще се случи, след като вървим по отпъкана от други пътека“. Дистопичната му трилогия, писана в онова гранично състояние, което малцина късметлици преодоляват, доказва това.

Първа е новелата „Хора“ (излиза на 13.01.2023 г., неслучайно тук и при следващите отбелязвам датата на отпечатването им – от началото на 2023 г. всяка следваща излиза на три месеца). В рекламния анонс за заглавието на платформата lulu.com е отбелязано: „Стръскаща новела с фентъзи мотиви, която описва какво може да се случи в съвременна България. Люшка се между алтернативна история и научна фантастика. Тесен кръг от техноурта се докопва до непознати технологии и успява да извърши държавен преврат, след което се бори с международната общност, за да укрепи новопродобитата власт“.

Продължението на „Хора“ „Карò“ (излиза на 22.03.2023 г.) „проследява период, предшествващ президентски избори в държавата, в който отнемането на права граничи с откритена тирания, а в контраст свободата на словото става все по-неограничена“.

Третата книга „Lake of Fire“ (заглавие на парче на *Nirvana*) излиза на 10.06.2023 г. В нея „на фона на продължаващите турбулентни процеси в държавата идва време за лично изкупление“.

Това е. Можех, разбира се, да тръгна по сюжета и да го преразкажа накратко. Но се отказах. Които е бил в казармата (но в *Тригълника на смъртта*) или е преживял последните три десетилетия и е оживял, ще го разбере. За останалите ще звучи идиотски. Но както казваше ЗКПЧ-то на кашикския полк в Харманли, където служих една година (оня, който беше в Чехословакия през лятото на 1968-ма, а днес е център за мигранти): „Всяко идиотско начинание си има философско обяснение“.

Вещност в целия сюжет няма толкова стряскащи „фентъзи мотиви“. След извършения Преврат в първата новела узнаваме, че *Хора* са „инстантни човекоподобни“ (а името е съкращение, произнасящо се *зона*), заместили съществуващата тайна Бригада за обществен рег. Те ще играят съществена роля до края на трилогията. Тесният кръг от техноурта, извършили Преврата, са триото Станислав Бачев, Ангел Банков и Дениз Любенов, заедно с президента Калин Миланов. Изграден е нов Временен управляващ орган (ВУО), подмятат се всички атрибути на държавността, за да се премахнат „нелепите“ и

„грешките“ от предишната конституция след 1989 г., връщат се практики за репресии от тоталитарните общества (концлагерът в Белене и *Кано*, каквито са епизодичните герои, изродите Осман и Али и др.) и практиките от първите години на Прехода, държавата официално вече се нарича не Република България, а *Българска независима държава*. И това не е всичко: столицата София е ликвидирана след атака с нова генерация оръжие за масово поразяване, а на нейно място остава само ужасяващото Огнено езеро (*Lake of Fire*), което умъртвява всичко живо в допир с токсичната му вода; столица (естествено) става Търновград (с подземен бункер за управлящите под Арбанаси, преместен от предишния бункер в Делиормана), проведени са избори (фалшифицирани) за президент и за нови ръководители на области (адерства), също нагласени изборно, предишната конституция е сменена с нов *Уговор*, чиито опорни тезиси са публикувани в края на втората книжка „Карò“ (цели, права, гражданство, административно устройство, президентство, консулат – кабинет, назначаван от президента), кирилицата е подменена с латиница, премахнати са театри и опери, забранени са религиозните практики (църквите и театрите са обявени за музеи), започва се тотална промяна на инфраструктурата и цялата икономика и на държавна, и т.н. Разбира се, това не е всичко. В цялостната картина на апокалипсис, заместил предишен подобен, ще видим характерната за жанра дистопия еkleктика от политически, социологически, философски, екзистенциални и др. мотиви, които обаче са предадени с хладно обективен третоличен разказ, съчетаващ трилър и съпътствания го съспенс, ход на разказа през личните съдби на немнобройни герои. Финалът на третата книжка „Lake of Fire“ логично завършва с „изкупление“ – смъртта на Станислав Бачев от водата на Огненото езеро по време на неговото изпразване. Все пак финалът е отборен – бунтовете продължават, както и опитите за инвазия на силите на НАТО. Ще победи ли Доброто? И кое е Добро и Зло?

Две картини обаче се запечатаха в съзнанието ми, защото бяха откъс от ужаса: пърженето на човешки органи в новия концлагер в Белене и в друга сцена – на цели тела в нагорещено олио в Странджанската пустош. Тези и подобни описания, засягащи човешкото достойнство и живот, ще оставя без коментар, както постъпва и авторът. Както и всякакви аналогии между дистопичната картина в текстовете и близката и по-далечна история в България и света. Ще призная, че се иска доста въображение и смелост да представиш подобна еkleктика като художествено произведение, но и би го направил, ако си убеден в силата на общочовешкия разум и воля, в човешкия морал. Ако си се втренчил в *Края!* А дали е добър прогностик Николай? Надявам се да не е.

ВЛАДИМИР ШУМЕЛОВ

Николай Стефанов, „Хора“, „Карò“, „Lake of Fire“, 2023

* Николай Стефанов (1978-2024) е български писател и интелектуалец с многообразни таланти. Повече за трагичната му съдба виж в статията на Ясен Дараков в <https://bgvoice.com/> от 22.03.2024 г.: „Лекарско бездушие: В България почина авторът на „До Чикаго и Отзад“ – книга и филм за ВГ мафията в САЩ“.

Забранени книги

През човешката история книги са били забранявани по различни причини – от неразбиране на прогресивните теми от страна на консервативните кръгове до различни други предразсъдъци. Обикновено сме запознати с популарния списък на забранените класически романи на английски като „Одисей“ на Джеймс Джойс или „Великият Гетсби“ на Ф. Скот Фицджералд. Тук предаваме някои от по-малко известните литературни класици на съвременната литература, които са се сблъскали с цензурата.

1. „Синове и любовници“ от Д. Х. Лорънс

Въпреки че е написана през 1937 г., най-популярното произведение на Д. Х. Лорънс – „Любовникът на лейди Чатърли“ – е известно с това, че през 1960 г. авторът му е даден под съд за непристойно поведение. Почти десет години по-рано обаче романът му „Синове и любовници“ също е критикуван за непристойно поведение. Днес мнозина смятат „Синове и любовници“ за ранния шедевър на Лорънс и за най-силното му произведение, но по време на публикуването му романът е забранен в Съединените щати по силата на закон от 1873 г., наречен Законът „Комсток“. Този закон забранява изпращането по пощата или продажбата на публикувани материали, считани за неморални. Законът „Комсток“ често се използва за забрана на художествени произведения, които днес се смятат за класици. Няколко от произведенията на Д. Х. Лорънс, включително „Влюбени жени“, също са попадали в забранителните списъци заради сексуалната си откритост. В центъра на този роман са взаимоотношенията на две двойки и хомосексуалното напрежение между двамата мъже. Романите на Лорънс се смятат за важни и по други причини, включително заради изобразяването на всекидневното на работническата класа. Историите от тази гледна точка са смятани за радикални в сравнение с произведенията на други автори, които пишат за елитната класа в Англия.

2. „Люлката на котката“ от Кърт Вонегът

Това е сатирична черна комедия, написана от Кърт Вонегът през 1963 г. В нея се използва нетрадиционна структура на повествованието, за да се изследват екзистенциални теми и страхът от технологиите, изпитван от главния герой Джон, докато той проучва работата на един от бащите на атомната бомба. „Люлката на котката“ не е толкова широко забранена или четена, колкото най-популярното произведение на Вонегът „Кланица 5“, но все пак се сблъсква с различни проблеми, свързани с цензурата. По ирония на съдбата много критици и учени са похвалили „Люлката на котката“ за същите неща, заради които е била забранявана. Тези причини включват сатирично съдържание, неблагоприятни коментари за политиката и религията, както и използването на открито сексуално съдържание и безпардонен език. Първоначалната идея за романа е написана като част от магистърската теза на автора по време на следването му в Чикагския университет, но е отхвърлена в края на 1940-те години. Вонегът е известен с това, че пише в ироничен стил и че използва сатирични техники. Много от произведенията му са били забранявани и цензурирани по целия свят.

3. „Мисис Далауей“ от Вирджиния Улф

Днес „Мисис Далауей“ (издавана на български и като „Госпожа Далауей“) е четена и изучавана в класните стаи по цял свят. Въпреки това, откакто този модерен роман е публикуван за първи път през 1923 г., е бил обект на сериозна цензура. Книгата, написана в стила на потока на съзнанието, разглежда гледната точка на жена на средна възраст от висшата средна класа на име Клариса Далауей. Историята проследява мисълта ѝ, докато обикаля Лондон и се подготвя за парти в дома си. Романът е ранно представяне на посттравматичното стресово разстройство, известно тогава като „снаряден шок“, което е преживяно от поколението, възстановяващо се от Първата световна война. Романът на Улф е забранен заради хомосексуалния подтекст, по-конкретно в частта, в която главната героиня изразява плътското си желание към друга жена. Клариса целува жената в привидно платоничен контекст, но сексуалното ѝ желание се разкрива пред читателя чрез мислите ѝ от първо лице, които действат като повествователен похват. Днес „Мисис Далауей“ се смята за влиятелен ЛГБТК+ роман и литературен шедевър.

4. „Голният обяд“ от Уилям С. Бъроуз

Уилям С. Бъроуз е смятан за един от пионерите на бийт поколението, заедно с Джек Керуак и Алън

Гинсбърг. Творбите им колективно са вдъхновили много икони на популярната култура като Боб Дилън, Джон Ленън и Норман Мейлър. „Голният обяд“ на Бъроуз е друг роман, който е забранен поради нарушаване на американския закон „Комсток“, който забранява изпращането на порнографски материали по пощата. По време на първото му публикуване през 1959 г. романът е забранен както в Бостън, така и в Лос Анджелис, тъй като е определен като неприличен и порнографски. През 1962 г. в превода на немски са оставени големи части от текста на английски в опит да се цензурират някои пасажи от романа. В книгата се разглеждат постабсурдистки теми. Тя е силно повлияна от творчеството на Франц Кафка и представя извратени, често гротескни образи на халюцинации, които произтичат от ярките спомени на автора за собствения му опит с хероиновата зависимост.

5. „Полет над кукувиче гнездо“ от Кен Киси

Това е първият роман на Кен Киси, който постига както критически, така и финансов успех. Текстът проследява историята на Рандъл Макмърфи, престъпник, който е вкаран за лечение в психиатрично отделение. Докато е там, той предизвиква хаос в институцията и се опитва да помогне на други пациенти да избягат. В романа се разглеждат темите за лудостта, институционализма и насилието. От 1974 до 2000 г. „Полет над кукувиче гнездо“ е забранен в училищата и не се допуска до образователните институции. Един учител в гимназия в Айдахо дори се прочува с това, че е уволнен заради разглеждането му в клас. През 1975 г. Милош Форман екранизира книгата с участието на Джек Никълсън. Списание „Тайм“ включва романа в списъка си на 100-те най-добри англоезични романа. Биографията на Киси е изпълнена с противоречия, както и произведенията му, и това може би е допринесло за сложната репутация на романа. Авторът се бори както със закона, така и с наркотиците, като на няколко пъти попада и в затвора.

6. „Майстора и Маргарита“ от Михаил Булгаков

Михаил Булгаков пише „Майстора и Маргарита“ между 1928 и 1940 г. Тя е публикувана в силно цензурирани версии в „Московски преглед“ от съпругата на автора, и то след смъртта му. Творбата излиза като книга едва през 1967 г. в Париж. Булгаков е бил известен още приживе и е познавал лично Сталин. Известно е, че са говорили по телефона няколко пъти, Сталин позволява на Булгаков да получи работа в Московския художествен театър. Самият той много обичал представленията, поставени от творбите на писателя и ги посещавал повече от веднъж. През годините на масови репресии Булгаков не е арестуван, въпреки че му се приписват антисъветски настроения. Лично Сталин обаче забранява много от произведенията на Булгаков, включително биографичната пиеса, която Булгаков пише през 1939 г. за Сталин, наречена „Батум“. Дори след като „Майстора и Маргарита“ е публикувана в пълния си вариант, тя не е лесно достъпна за широката публика чак до 1970-те години.

7. „Убиецът от Брест“ от Жан Жьоне

Романът на Жьоне, който той пише заедно с художника Жан Кокто, е публикуван анонимно на френски през 1947 г. Текстът се съсредоточава около

бисексуален, търгуващ с наркотици главен герой, който е и сериен убиец. Романът включва илюстрации от Кокто, които са с открито сексуално съдържание. През 1952 г. романът е забранен във Франция. На английски текстът е преведен едва през 1974 г. Творчеството на Жан Жьоне често се свързва с бийт поколението, като той е смятан за негов основен европейски представител. „Убиецът от Брест“ преживява ренесанс, след като германският режисьор Райнер Вернер Фасбиндер, част от движението „Ново германско кино“, прави филмова адаптация на романа през 1982 г.

8. „Тропик на рака“ от Хенри Милър

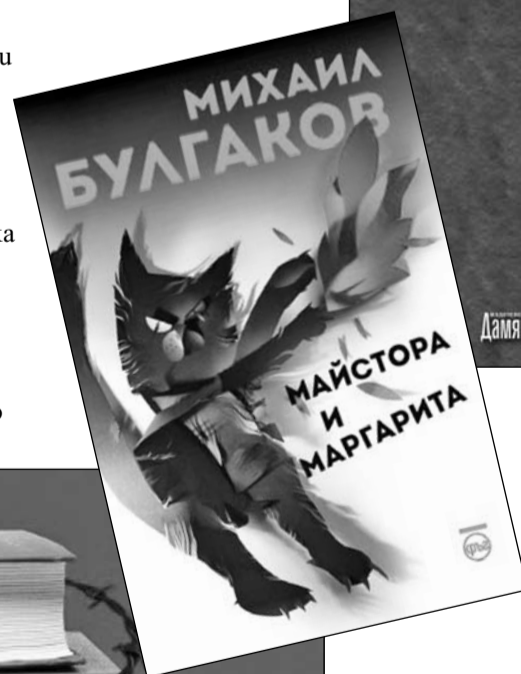
Романът е полуавтобиографичен портрет на своя автор, който в началото на 1930-те години живее като емигрант в Париж. В книгата се прелъзват моменти на интензивна философска мисъл, описания на европейския начин на живот и моменти на прозрение. Текстът е изпълнен с с многобройни сексуални сцени. Първоначално „Тропик на рака“ е публикуван от издателство „Обелиск“ през 1934 г., но едва когато по-голямото издателство „Гроув Атлантик Прес“ придобива правата върху романа през 1960-те години, той е обект на съдебни процеси за непристойно поведение в Америка заради порнографско съдържание.

9. „Спасителят в ръжта“ на Дж. Д. Селинджър

Освен като автор, който на върха на славата си се оттегля от света и се превръща в нещо като отшелник, Д. Д. Селинджър е известен и с това, че написва една от най-ценените, харесвани, но и противоречиви книги на ХХ век. Тя е била забранявана в училищата заради своя остър език и епизодите със сексуално съдържание. Учители са били уволнявани заради преподаването ѝ в класните стаи. Обвиняват я също така, че вдъхновява антисоциално поведение у тийнейджърите и подтиква към насилие онези, които не се чувстват вписани в средата на връстниците си. След като застрелва Джон Ленън, Марк Дейвид Чапман дава копие от романа на полицията, за да обясни мотивите си.

Превод от английски: НИНА СТОЯНОВА

Източник: Lithub.com

„Куклен дом“ на Джейми Лойд, или за актуалния прочит на класически заглавия

Неизменната връзка на театъра с реалността и непрестанно променящото се съвремие не рядко превръщат актуалността в нещо мигновено. Някои заглавия могат да се задържат в афишите с години, а други да паднат още преди пълноценното им изиграване. Днес този въпрос е още по-сложен поради темповете на развитието, промените и скоростта, с която съвременният човек възприема, отхвърля и търси новото за все по-трудно задоволителните си желанија. Предвид това театърът се изправя пред скоростно нарастващия проблем за комуникацията му с публиката. Търсят се подходящи изразни средства, които често биват заимствани от големия екран на киното, анализират се стари подходи през невъзможно поставени в тях модерни виждания. Много належащ е въпросът за представянето на класическите заглавия и опитите те да бъдат актуализирани под една или друга форма. Ставаме свидетели все по-често както на успешни интерпретации, така и на пълни провали. В тази ситуация би следвало на дневен ред да се поставят няколко въпроса: Как е възможно театърът да интригува също толкова силно, колкото киното например? Къде и в какво трябва да се търсят подходите за това да се избегне наситената музика на вехто в театралните продукции? Какво вълнува зрителя днес и възможно ли е тези вълнения да бъдат управлявани, манипулирани, провокирани и доразвивани, възпитавани? Темпото на човека днес е мерило по отношение на това как трябва да бъде зададено темпото на човека от сцената. Защо? Защото подражанието е в основата на тази сладост, която можем да изпитаме само в театралните салони. Без да поставяме на везна нивото на публиката и нивото на творците, тук става дума за език, изразност и средства, които ще позволят по възможно най-успешен начин да се случи тази комуникация между гледалия и гледания. Последните няколко години в България станават свидетели на няколко различни от традиционно употребяваните режисьорски естетики, чието реализиране поляризира мнението на публиката. Едно от заглавията е на словенския режисьор Йерней Лоренци, който в Народния театър „Иван Вазов“ реализира спектакъла „Орфей“ по едноименния старогръцки мит. Лоренци е познат на българската публика с провокативната си естетика, употребата на музикални форми и влаштането на личните истории на участниците изпълнители в представенията му. „Неговите много различни, неочаквани и всеки път изненадващи представления са далече от традиционната постановка, изградена върху повече или по-малко находчива интерпретация на драматургичен текст.“¹ Малко след това руският режисьор Тимофей Кулябин реализира своята „Нора“, отново в Народния театър, по „Куклен дом“ на Хенрик Ибсен и отново поляризира мнението на публиката. Прочитът му е изключително съвременен, почти изцяло пречупващ диалога на персонажите през техните мобилни телефони. Няколко години преди премиерата на „Нора“ Деница Езекиева пише за списание „Ното Ludens“: „Ролята на режисурата винаги е била да актуализира големите текстове за театър в днешно време, за днешните хора. Тимофей Кулябин изобретява своя език, мислейки за езика като инструмент за израз на душата“². Със замах, подобен на този на Йерней Лоренци и Тимофей Кулябин, на територията на Обединеното кралство режисьорът Джейми Лойд предизвиква истински бум с работата си по подбрани класически и модерни заглавия, на част от които станават свидетели последните два сезона посредством програмата на фестивала „Световен театър в София“. Джейми Лойд се заявява на театралната сцена с изключителния си интерес към драматурга Харолд Пинтър. Първата му работа върху пиесата „Портиерът“ му носи славата на основен режисьор, интерпретиращ неговите текстове на Острова. През 2008 г. тази слава се затвърждава след реализирането на представление по текстовете „Любовникът“ и „Колекцията“ на Уест Енд. Малко по-късно Лойд застава начело на театър Донмар Уърхаус в Лондон като негов ръководител в продължение на няколко години. За режисурата си на „The Pride“ получава награда „Оливие“, а година по-късно е обявен за изгряваща театрална звезда от вестник „Дейли Телеграф“³. Със

Джесика Частейн в „Куклен дом“ по Хенрик Ибсен, адаптация Франк Мъкълонес, режисьор Джейми Лойд, Театър „Хъдсън“, Бродуей, 2023, фотограф Емилио Магрид

създадената през 2013 г. театрална компания на името на Джейми Лойд режисьорът започва да реализира различни заглавия, често в съвместна работа с кинозвездата Джеймс Макавой. Актьорът участва в продукцията „Макбет“ по Уилям Шекспир и „Управляващата класа“ по Питър Барнс. Успешната работа на Джейми Лойд като театрален режисьор през 2020 г. го изкачва до деветата позиция на класацията *Stage 100*, отразяваща най-влиятелните хора на британския театър. През любопитния си творчески път той реализира заглавия като „The Hothouse“, „Ричард III“, „Изтокът е изток“, „Завръщане у дома“, „Прислужниците“, също така взема активно участие в посветения на Харолд Пинтър театрален сезон „Pinter at the Pinter“, проведен в едноименния театър. Тази кратка, но много показателна справка цели да даде обща представа за това колко активно и с размах работи режисьорът по различни проекти, в различни пространства. Работата му се отличава с модерен прочит и модерно мислене, реализиране на идеи през детайла и минималистично отношение към пространството. Не работи в исторически епохи, а се опитва да създаде субективен театър, достъпен за млада аудитория, силно въздействащ чрез актьорско присъствие и изпълнение, емоционално пресъздаване на историята и наситеност в действията.

През 2019 г. Джейми Лойд заедно със своята едноименна компания обяви, че му предстои работа по три големи заглавия в Плейхаус Тийтър на Уест Енд. Това са представленията „Сирано дьо Бержерак“ по Едмон Ростан, адаптация на Мартин Кримп, с участието на Джеймс Макавой, „Чайка“ по Антон П. Чехов, адаптация на Аня Рейс, с участието на познатата на всички от сериала „Игра на тронове“ актриса Емилия Кларк, и „Куклен дом“ по Хенрик Ибсен, адаптация на Франк Мъкълонес, с участието на великоленната Джесика Частейн. Въпреки че реализирането на плановете му беше осуетено от разразилата се пандемия, с леко закъснение режисьорът успява да осъществи и трите проекта, като те оставят много ярък отпечатък, заявявайки категорично новото ниво на съвременната театрална режисура и модерните изразни средства.

Тук ще разгледам последния проект на Джейми Лойд – „Куклен дом“ по норвежкия драматург, определен като баща на модерната грама, Хенрик Ибсен, адаптация Франк Мъкълонес, е реализиран през 2023 г. в Театър „Хъдсън“, Бродуей. Спектакълът е с шест номинации за награда „Тони“. Отново в характерната за работата на Лойд естетика на минималистичното представяне и съсредоточено в идеята, темата и отношенията на персонажите, подадени от автора. Сцената е абсолютно празна, решение, наподобяващо това от „Чайка“. Тук е заложено много на звуков и светлинен дизайн, чрез които биват изведени настроения. Например в момента, когато Нора осъзнава, че е изправена пред тежкия избор как да постъпи с истината, която няма как да скрие от съпруга си Хелмер, напрежението достига своя връх точно така, както е подадено от Ибсен – с танца на тарантелата. Това е вътрешната катастрофа за Нора, но Лойд не оставя този връх на ниво автор. Оттук насетне безкрайно обичаните деца на Нора се превръщат просто във фон шум, те нямат значение, играта е в полето на възрастните. Нора преминава като стрелка от часовник през останалите персонажи. Скоростно обменя информация, което подсилва усещането за нарастващо напрежение. Лойд надхвърля сюжета и се разпростира много по-далеч, като дори някои английски критици определят това като някаква пасивна форма на феминизъм.

Той не просто демонстрира сюжета на Ибсен, доказвайки, че една жена, позволявайки си да напусне брака, може да загуби всичко, а надгражда тази теза. Той представя жената

като „добре изглеждащо канарче, което, когато гръзне да напусне своята предварително определена от обществото клетка за местообитание, бива сразено“⁴.

Критикът Джеси Грийн определя този прочит на „Куклен дом“ като процес. Великоленната игра на Джесика Частейн създава напрежение още с появата ѝ, когато тя подробно не просто поглежда, а анализира съгражданите си, с които по-късно сюжетът ще я среща. Лойд успява отново да наруши рамката, като извежда персонажа и темата му от сцената в залата, в коридора на театъра, в града и позволява на публиката да почувства този мащаб. Въртящата се сцена, наподобяваща грамофонна плоча, пресъздава усещането за един от основните символни конфликти в Ибсеновото творчество, а именно този между отделните времеви пояси – на минало, настояще и бъдеще. Хората, чиито сенки преминават пред погледа на Нора, отделните разговори, които сякаш се случват също толкова случайно, колкото моментът на край и начало между новата и старата песен от плочата – Джейми Лойд материализира борбата на миналото с настоящето, борбата на паметта, която се опитва да намери гума в съвременното и да бъде изтрита за едно по-светло, чисто и ползотворно бъдеще. Режисьорската интерпретация на Лойд поставя на преден план необходимостта на съвременния човек да събере смелост да напусне дома си, да мине през вратата и да си позволи да търси себе си, да се изправи пред страховете си, без да се съобразява с това дали другите ще го възприемат, или не, такъв, какъвто е.

В последните три сезона реализираните проекти на режисьора Джейми Лойд създават усещането за появата на нова вълна режисьорски театър. Подобно на сърдитите млади и много след тях той успява да заяви своя творчески бунт с модерния си стил, размах на изпълнението и едновременно с това здрав комуникативна връзка с корените и класическите традиции на избраните от него текстове. Работата по драматургии като Уилям Шекспир, Харолд Пинтър, Едмон Ростан, Антон Чехов и Хенрик Ибсен в съвременен прочит е смело изпитание, което той поема. Лойд не просто стъпва на здравето драматургическо скеле. Той и екипът му от театрална компания „Джейми Лойд“ надграждат тези основи, така че да ги превърнат в сърцевина на актуалната човешка проблематика от съвременността.

Последната продукция на Лойд е по мюзикъла на Андрю Лойд Уебър „Сънсет булевард“ и едноименния филм от 1950 г. с участието на попзвездата Никол Шерцингер и отново изправя критиката в Лондон на крака. Той постига поставената си предварително цел да комуникира на модерен език, който достига до младите хора и ги вълнува. Заглавията му провокират завиден интерес, а що се отнася до въпросите, които поставихме в началото, то Джейми Лойд определено е един от тези революционери, чиято работа допринася за това театърът едновременно да запазва стабилните си основи и исторически закономерности, но и да функционира като съвременна, интригуваща, обществена среда за гласност, в която човекът днес може да се припознае. Посредством светлинния дизайн, звуковото и музикалното оформление, проектираната реалност, предизвикателната актьорска игра и пространствените решения представленията на Лойд всъщност са пример за категоричен модерен театър, който не респектира с иновативност в инструментите за изразност, а в начина на тяхната употреба. Абсолютна театрална везна между необходимостта от модерност и закономерността на драматургията с вечно актуалните човешки проблеми.

МИХАИЛ ТАЗЕВ

⁴ <https://www.nytimes.com/2023/03/09/theater/a-dolls-house-review-jessica-chastain.html> (посетен 21 октомври 2023)

¹ Николова, К. Режисьорите в европейския театър. Институт за изследване на изкуствата, БАН, София: Фондация Ното Ludens, Сдружение Литературна къща, Пловдив, 2021, 359.

² Езекиева, Д. Владимир Ленски, Андрей Прозоров, Тимофей Кулябин. – Ното Ludens, 2020, № 23, 141.

³ <https://www.telegraph.co.uk/topics/preview-of-the-year/4014468/Stars-who-will-shine-in-2009-Theatre-Jamie-Lloyd.html> (посетен 19 октомври 2023)

Изгубени в превода, или за класацията на стоте най-добри книги на века

Йоанна Елми

Няма как да не сте чули за класацията на „Ню Йорк Таймс“ на „стоте най-добри книги на XXI век“. Тя излезе в началото на лятото в изпипан интерактивен вид, а на читателите беше предложен „мест“, с който да преброят колко от избраните книги са прочели, както и колко искат да прочетат – и разбира се, да се похвалят в социалните мрежи.

Издателите, включително и в България, не закъсняха да се похвалят, че тази или онази издавана от тях книга е в списъка. Дискусиите тръгнаха в очакваните посоки: доволните и недоволните, религиозно почитащите литературните „авторитети“ и още по-пламенно отхвърлящите ги, съгласните и несъгласните и т.н. Този текст не тръзва по нито една от горните дуалности, нито се опитва да застане в поза по средата. Неговата цел е по-скоро да попита какво ни казват подобни класации, но също и какво премълчават, какви читателски навици оформят и каква е литературната реалност, която ги изгражда и която те на свой ред грядат. И къде всъщност сме ние в нея.

Какво очакваме от класацията?

„Ню Йорк Таймс“ е американски всекидневник. В съвременния медиен и глобален свят той има особената позиция на „международна“ или глобална медия, която се споделя от още няколко изданиа, отново помещаващи се в англоезичния свят – други примери са Би Би Си, Си Ен Ен и „Гардиън“. Според специалисти подобни медии се отличават с това, че се четат и следят от хора по целия свят и съдържанието им отговаря на тази аудитория, като включва много повече глобални теми и перспективи, отколкото стандартните американски или британски медии. В допълнение „Ню Йорк Таймс“ публикува съдържание на испански и на китайски – два от най-говорените езици в света. Тоест на първо време можем да очакваме една сравнително международна, балансирана класация на книги, които отразяват това многообразие.

Класацията на стоте най-добри книги на новия век е изготвена със съдействието на The Upshot: отгела в „Ню Йорк Таймс“, който се занимава с журналистика на с данните. Литературният отгел на изданието изпраща анкета до над петстотин писатели, академици, редактори, журналисти, критици, издатели, поети, преводачи, книжари и библиотекарци, в които ги моли да номинират 10-те най-добри книги. Условието е книгите да са публикувани в САЩ, на английски език, на или след 1 януари 2000 г. Всички предложения са представени на участниците, които отговарят защо биха избрали тази или онази книга. На второ място в такъв случай очакваме селекция, в която различните журиращи предлагат различни книги в зависимост от естетическите и читателските предпочитания. В отделна статия сред изрично споменатите имена от журито се открояват Стивън Кинг, Карл Уве Кнаусгор, Елин Хилдебранд – само трима стигат, за да се види, че представителната извадка е доста жанрово разнообразна: имаме хорър, имаме голяма литература, имаме и романтика, и лека плажна литература. Сред останалите автори има историци, адвокати, бизнесмени, както и няколко поети.

Кой и как всъщност избира книгите

Анализ на петдесет и тримата изрично упоменати гласували показва, че от всички журиращи единствено Карл Уве Кнаусгор пише и говори на език, различен от английския – норвежки. По-малко от петима от споменатите автори са родени извън САЩ или са прекарвали значителна част от съзнателния си живот извън Америка. Емигриралите писатели често са пристигнали в САЩ като много малки, самоопределят се като и са американски граждани и пишат на английски. За класация, която цели да обхване литературата на XXI век, някои проблеми вече са налице.

Разнообразието сред предложенията на журито е въпрос по-скоро на перспектива, отколкото на обективен факт. „Образована“ на Тара Уестоувър е предложена от петима журиращи, тоест почти една пета от споменатите. Книги на американския автор Колсън Уайтхед са предложени от девет журиращи. „Светлината, която не виждаме“ на Антъни Доер също се появява пет пъти. И така нататък. Това може да е сигнал за качеството на съответните книги. Цялостната картина, която предстои да нарисуваме обаче, навява други мисли – а именно за един литературен свят, капсулиран в собствената си перспектива. Коемо всъщност е характерно за повечето литературни светове. Разликата е, че само американският притежава аrogантността да говори от името на света. От общо 525 предложени заглавия (повечето автори предлагат по 10 номинации), 489 са написани в оригинал на английски, а едва 36 са в превод от друг език. 35

заглавия обаче не означава 35-ма автори – в някои случаи са предложени по три или четири книги на Елена Феранте (италиански), която се появява сравнително често в листата (и оглавява финалната класация), както и на Роберто Боланьо (испански).

Съвсем предвидимо, един-единствен автор постига равен баланс между оригинални книги на английски език и заглавия, написани на чужд език в оригинал – и това отново е Кнаусгор. Той предлага Боланьо, Феранте, Еманюел Карер (френски), Петер Ханке (немски) и Светлана Алексиевич (руски). Сред другите предложени чуждестранни автори са Нацуо Кирино, Харуки Мураками и Каору Такамура (Япония), В. Г. Зебалд, Понтър Грас и Джени Ерпенбек (Германия), Стиг Ларшон (Швеция), Олга Рабн (Дания), Адания Шибли и Рая Шехаде (Палестина), Лиу Цъсин (Китай), както и Маша Гесен (Русия/САЩ), която слагаме по милост, защото всъщност пише на английски. Едва 17 автори, които не живеят и не са родени в САЩ или Обединеното Кралство, нито пишат на английски език, се борят за място сред стоте най-добри книги на века. Повечето са родени в Западна Европа или в страни, с които САЩ традиционно има силен обмен (Япония), а двете палестински авторки притежават с неприятното усещане за идеологическа заявка, отколкото като сериозни и разпознаваеми имена (каквито всъщност са). За сравнение – Светлана Алексиевич е единствената източноевропейска авторка, но пък е предложена от няколко журиращи.

Малките граници на литературния ни свят

Всеки добър социолог ще ви каже, че резултатите на дадено проучване зависят от това кого, как и кога ще попитате. Резултатите от анкетата на „Ню Йорк Таймс“ не са изключение. 63 от книгите във финалния списък са написани от американци, плюс още трима, които са американци с двойно гражданство или заявена етническа идентичност: доминиканско, индийско и корейско – значи общо 66. 12 от класираните книги са с автори британци, 3 с канадци. Всичко на всичко само 11 книги в класацията за стоте най-добри книги на този век са написани в оригинал на език, различен от английския. За класация, която претендира да обхване световната литература – или поне не споменава собствените си ограничения и дори се хвали, че е включила преводна литература, картината е малко едноцветна. Езиците, с които е „разнообразна“, са френски, испански, немски, корейски, италиански и руски: по-скоро „големи“ езици. Малките езици изобщо отсъстват.

В друг контекст бихме могли да оправдаем тези данни. Малките езици трудно пробиват в голямата литература, а САЩ е огромен пазар, в който преводната литература заема малка ниша. Част от книгите са написани от автори, които живеят или имат корени в бившите колонии в Азия и Африка, което предлага други перспективи. Човек няма как да прочете всичко. Но тук става въпрос за класация на най-голямата международна медия, в която са участвали над 500 от най-значимите имена в съвременната литература – поне така ни казват. Какво означава това за границите на литературните ни светове?

Изостава ли САЩ от световната литература

Ако четеш книгите, които четат всички останали, може да мислиш и да си представяш само това, което мислят и си представят всички останали, казва Харуки Мураками (който отсъства от финалната класация). Когато обсъждам класацията с мои познати в американските издателски и литературни среди, общият извод е, че подобни литературни извадки показват т.нар. *self-fulfilling prophecy* (букв. самореализиращо се пророчество), в което се е превърнал американският и в някаква степен англоезичният литературен свят.

Въпреки че според класацията на „Ню Йорк Таймс“ повечето добри книги се пишат в САЩ от американци, американски автор не е печелил „Нобел“ за литература от 1993 г. насам, когато призът взема Тони Морисън (на 47-мо място в класацията). Още през 2008 г. постоянният секретар на Нобеловата академия Хорас Енгдал нарече американската литература „твърде изолирана, твърде изолираща“ и обяви Европа за център на литературния свят. Можем да отхвърлим думите на Енгдал като снобизъм, но ако прегледаме заглавията, избрани от „Ню Йорк Таймс“, ще видим, че в основата си книгите се занимават с проблеми в американски контекст през американски перспектива.

От „другия“ автор – независимо дали той е цвятнокож, гей, жена, потомък на имигранти или самият той имигрант – се очаква да преживява литературата през своята „другост“, да я продава на определена публика, често също съставена от „други“, и дори има посветен ъгъл на лабиците, в който може да излъкне с другостта си (разбира се, остава въпрос, който добрата литература изключва само със съществуването си – „другостта“ спрямо каква норма?). Дори дебатът кой за какво има право да пише е изключително американски в своята пуританска амбиция за утопии, принадлежност на определени истории и морална чистота. Така една книга може да излезе избрана не толкова заради своите литературни качества, а заради идеологическото си послание. В това само по себе си няма нищо лошо, защото и двете са важни и в крайна сметка са авторови решения. Но най-добрите книги на века следва поне да съчетават и двете, а шедьоврите никога не си позволяват плоска политическа пантомима и редуция до очевидни послания, каквато прозира неприятно в много от съвременната американска литература.

„Между 1950 и 1959 г. всеки един от десетимата нобелови лауреати е мъж, европеец. Но между 2000 и 2009 три жени получават наградата, както и петима неевропейци. Наградата е присъждана на карибски поети и китайски абсурдисти. Последният бял мъж от Америка, печелил наградата, е Йосиф Бродски през 1987-ма – и въпреки че той пише на английски, поетическата му трактовка и чувствителността му са на светски имигрант“, пише писателят Александър Назарян в своя критика. Бихме могли да изведем следната критика: „Нобелът“ успява (засега) да отвори обектива и да види повече, да приеме „другостта“ не като идеология, а като факт и закъсняло изравняване на възможностите. Като стандарт наградата обаче успява да удържи на литературното качество, отчитайки неговото разнообразие и въздържаност, докато американският пазар прибягва до т.нар. *tokenism* – демонстративното излъкване на „различността“ заради самата различност в името на определено послание и позиция, без високата литературна стойност и смелост в пълната свобода, която позволява литературата, а именно изтриването на всякакви етикети. Пример са романите на Олга Токарчук (също отсъстваща от списъка), където сексуалността и полът винаги имат известна флуидност – транс, гей или каквото друг етикет изберем за нея, – без обаче да се превръща в централен стълб на повествованието, основна идентичност на героя или главен катализатор на действието: така както е и в цветовете на живота. Фактът, че подобни теми все още не са обговорени в англоезичната сфера без бързо да се стигне до крайности в една или другата посока, е показателен. И от това страда не само самата литература, но и читателите.

на стр. 10

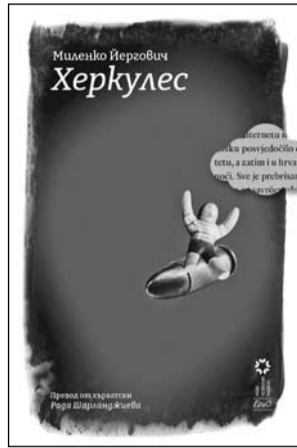
Пазарна тежест

Важна е и задушаващата гръка на пазара. Всичко изброено дотук са очаквания на американския пазар от американските (и англоезичните) автори за това, което е позволено и продаваемо. От стотите селектирани книги, едва 16 са публикувани от независими издателства извън „Големите пет“: Penguin/Random House, Hachette, Harper Collins, Simon & Schuster и Macmillan. **Тези пет издателски къщи контролират около 80% от пазара в САЩ.** Всички се помещават в Ню Йорк. Изданието за **критика на „Ню Йорк Таймс“** набляга на книги от тези пет издателства, както и на продажбите на книги – на страниците на *New York Times Book Review* рядко можете да откриете книги от независими издателства или чуждестранни автори, каквато задълбочена и наистина откривателска критика може да се чете например в „Ню Йорк Ривю ъф Букс“, *n+1* и др. В допълнение американският ежедневник е **ноторно известен с липсата на прозрачност в определянето на „бестселъри“.** „Големите пет“ имат и много повече ресурси в разпространението и рекламата на книги. Книжарите например получават каталози с новите книги, които са окуражавани да четат и продават. **Така дори малките независими книжарници, извън големите населени места, често препоръчват едни и същи книги по един и същи модел.** За големите вериги е ясно. Разликата в разнообразието между тези книжарници и независимите книжарници в големите градове е осезаема. Наскоро веригата „Барнс и Нобъл“ се похвали с успех на книжарницата си във Филаделфия поради това, че включва повече независими издателства в продажбите си, тъй като те издават „голямата“ литература, която комерсиализацията на големите издателски къщи и цялостният процес всъщност пропуска (такъв е примерът с няколко нобелисти, включително Токарчук и Абдулазак Гурна, и двамата публикувани от малки издателства, с изчерпани тиражи преди обявяването им за наградени).

В заключение

Всички тези аргументи са важни не защото целта е да се критикуват постиженията на авторите, които са селектирани от „Ню Йорк Таймс“, нито за да се презират познанията и литературния светоглед на журито, нито пък за да си правим черно-бели изводи, че изданието за нищо не става по отношение на литературата и по-добре да не го четем. Напротив – този разговор е важен, защото **когато една медия, независимо коя и къде, се наеме с амбициозна задача да класира и отбира литературата, е задължение на критичния читател, особено пък ако е литератор, да не се поддава на тенденцията, а да си задава въпроси за методите и ефектите над литературата,** която никога няма да бъде/не е само/но и се налага да бъде и – пазар. САЩ са били и винаги ще бъдат самодостатъчен остров: огромен континент с вечно движещи се граници (да не забравяме, че американският флаг е на Луната), освен от собствения си език, морални крайности, митове и легенди. Английският като глобален език може и следва да бъде отделен от този контекст, защото светът бавно, но сигурно си го присвоява. Това обаче не означава интернализация на американско- или англоцентризма, особено като отговор на въпроса „що е то литература“. Едно по-младо поколение вече разбира това: процентиът на младите англоговорещи, които четат преводна литература, е в пъти по-висок от предишни поколения. Високото качество на селекцията при международния „Букър“, по-добрата публичност на други важни европейски награди и все по-честото наличие на механизми за оценка не само на национална, но и на преводна литература в самите държави, са стъпки в правилната посока, ако ще говорим за „световна“ литература през една наистина световна призма. А за всички читатели, дори ако имат лошия късмет да са автори, критици, преводачи или литератори, важното е не само колко книги са прочели или искат да прочетат от определена класация, а как създават собствените си класации. Личната ми препоръка е: смело във и извън канона; с ровене по стелажите, а не само от централната маса в книжарниците; влизайки и излизайки от класациите; винаги с лека насмешка към онова, което „трябва“ да се чете и с много любопитство към онова, към което рядко се посяга. Да не забравяме, че литературата погажда най-добрите си номера на онези, които смятат, че могат да я превърнат в нещо друго – в пазар, в състезание, в правило или в рецепта. И точно затова я обичаме.

За идентичността като „онова, което не си“ в романа „Херкулес“ на Миленко Йергович

И типичен, и нетипичен за Миленко Йергович е този хибриден негов роман, публикуван през 2019 г. и излязъл у нас през 2024 г. В него известният босненски писател напуска автобиографичното за сметка на напълно фикционалното (макар единият от героите до голяма степен да напомня на него, а на моменти текстът да звучи почти репортажно). Мащабна по размах и идеите си в своята привидна краткост, книгата неизбежно

се занимава с болезнената материя на поствоенните (пред)идентичности, но предлага и сатирична дистопия на фашизма и национализма, критика на стихийно-унищожителния потенциал на медиите и социалните мрежи и предупреждение за действителната продължителност на всяка война, която е по-скоро състояние, отколкото събитие, и която не свършва с края си, защото може би няма истински край. Йергович я описва алегорично като форма на постоянен посттравматичен стрес, макар и свърхфизически:

През годините след това от живите тела изскачаха шрапнели. Останали известно време в пълтта, те пробиваха след време кожата и се подаваха навън. Както изпадат млечните зъби при децата.

В романа се открояват двама разказвачи от първо лице, които фокусират монолога си върху преживяното около войната и след нея. Съдбите им ще се преплетат в последната част, която предлага една алтернативна история през неясната 20... година в Хърватия. И докато и аз-разказите смесват реални събития и лица от югославската история с напълно измислени, то в същото време дистопичният текст е лишен от някои задължителни за жанра характеристики (явен тоталитаризъм, обезправено безкласово рабство, всепроникваща власт). Напротив, този обществен ред, бегло описан като десен църковно-популистки режим, може би някъде в съвсем близкото бъдеще – в което Хърватия изглежда все още е членка на ЕС – носи всички белези на познатото. Той е почти като създаден от изкуствен интелект – не съвсем истински, но злобещо автентичен на вид. Може би Георги-Господиновото „Времеубежище“, излязло година след „Херкулес“, несъзнателно повтаря нещо от далеч по-развихрените прозрения и описания на Йергович, що се отнася до стилизацията на националпатриотарското, природата на футболните агитки и комплексите на балканското, експлоатирани в литературата. Да се познава поне базово историята на югославските войни, е някак задължително, иначе прочитът ще е доста по-труден. Заг името на всяко споменато в романа място наднична травма, то е диагноза само по себе си, а върху разграфената география се разиграва шахът на етносите, всеки от които се оказва матиран, хванат в капана едновременно на вината и омразата, на оправданието и обвинението. (Един от рецензентите на книгата са право я начина „роман за омразата“.) Разхождайки ни по картата на паметта, по териториите на раните, Йергович се фокусира върху родното Сараево като територия за (невъзможно) напускане, както и върху Хърватия, където се развиват последвалите събития. Героите, чийто поток на мисълта проследяваме, са Зоран – образован и професионално успешен босненски сърбин от Сараево, и Анто Гавран, по прякор Кюмюра – босненски хърватин от възпитателно училище, също прекарал част от живота си в града, а впоследствие превърнал се от обикновен кюмюрджия в хърватски генерал герой. Макар и да разсъждават по едни и същи съществени въпроси, двамата го правят съвсем различно и в напълно несходен езиков регистър. Зоран говори с познатия език на автора, докато Анто е директен, простонародно мъдър, невъздержан – неговият език е жив, жаргонен, уличен. Зоран е графичен дизайнер, който – едва след като преживява войната в самото Сараево, без нищо за миг до края да му хрумне да избяга – ще напусне града заедно със съпругата си архитектка. С илюзията за окончателност, с каквато са го направили толкова други жители на бивша Югославия. Двамата ще се установят във Виена, ще работят до самозабрава, ще си родят две „австрийчета“ там, ще им дадат местни имена, и ще бъдат достатъчно заможни да обикалят света, пропускайки единствено родното място. Само за да установят, че то е незаобиколимо и да попаднат загинаги и трагично – с огромно закъснение – в капана му. В своя монолог Зоран разсъждава усилено за идентичността, както и за страховете и вината, свързани с нея. Израснал в Сараево, преживял обсадата му, той (чиито близки

никога не са се поддали на сръбския национализъм) в крайна сметка ще се окаже именно „сърбинът“, виновният за онова, което сам е преживял редом с всеки останал жител на града от друг етнически произход. Виновен е не само за него, но изобщо за „всичко, което сръбите направиха в онази война – в Сребреница, в Приедор, в Сараево“. Сърбин, както се оказва в книгата, е дори онзи, който всъщност не е, но чие то име звучи така, и който някой друг е решил, че е такъв. А станеш ли *някакъв*, другият отсреща незабавно също се превръща в *някакъв друг* – хърватин, мюсюлманин, различен сърбин. И тогава се поражда страхът от всички останали, дори от привидно „своите“, които могат да те разпознаят като такъв. Зоран ще открие, че единственият начин да се защити от това, е да приеме тази насилствена идентичност – да приеме вината:

Как да се защитим от този страх? Единствено като влезем във вменената ни роля и приемем, че сме онези сърби, каквито ни вижда нашият страх. Можем да се защитим само ако поемем вината за всеки куршум, мина и снаряд, изстреляни в Сараево, и ако се вживеем в обстрелващите града, ако приемем техните аргументи, одобрим злодейството им и открием в мюсюлманите източника на цялото зло.

Точно така, както толкова други етнически сърби от Сараево след войната „чистосърдечно говорят, че Караджич и Младич са имали право и се молят за здравето на онези, които ги бяха обстрелвали“. Тази шизофреничност говори сама за себе си. Може би най-краткото и свършено определение за постюгославската идентичност е твърдението на Зоран, че докато децата му са австрийци, „ние двамата [със съпругата му] сме онова, което вече не сме“. Изнанието е онази душевна и емоционална територия, където никога не можеш да изоставиш предишната си идентичност докрай, но и никога не можеш докрай да усвоиш (защото това е усилие) нова. Когато през 2016-а Зоран все пак преодолява съпротивата си да се върне и за първи път отново пътува до Сараево във връзка с мащабен културен пбнк проект, той ще си припомни история, свързана със скандалния концерт на фиктивната словенска банда „Алберт Фиш“ (напомняща на истинската *Trobecove krišne peči*, също кръстена на сериен убиец). Преживяване, което отвежда тогавашния младеж в кабинетите на Държавна сигурност. Срецу участниците в канибалското изпълнение на сцената (в което вокалет трябва да яде пържола от собствената си задник) е монтиран процес. Няма как да не видим в тази алтернативна история версия на онова, което се случва в реалността покрай култовото словенско списание „Младина“, чието бунтарство го превръща във враг на държавата и чиито членове също биват изправени на съд. Също както според Зоран сараевската афера с пбнк банда става „точката, от която започна разпадането на Югославия“, така в действителността събитията около „Младина“ стартират лавина от решения на словенското ръководство, довели до разлома на федерацията.

Проблемът всъщност се състоеше в това, че времената се бяха променили, а нито Партията, нито полицията, нито пресата бяха забелязали.

На външно успешния и богат живот на Зоран авторът противопоставя своя „антигерой“ Кюмюра – по начин, по който е невъзможно да не вникнем в логиката му, да не го усетим и да не му съчувстваме. Анто трябва да се бие, издигайки се от прост доброволец до военните висини. Събата му се предопределя още като младеж от случаен хулигански проушташки жест, макар самият той сякаш вярва, че това е генетично, защото такива са били мъжете в семейството му преди него. За Кюмюра етническата идентичност се превръща в екзистенциална неизбежност, в природа, в дълг – той не може да бъде друг освен хърватин. Нещо повече – в неговата версия на чистата раса, „ако някоя сред нас не са хървати, трябва да бъдат хървати“, трябва да бъдат превъзпитани в такива:

за тази наша държава щеше да е добре всички хървати да бяха минали през изправителния дом в Столац, всичките десет милиона, колкото според мен са хърватите по света, защото тогава нямаше да се делам, сред нас нямаше да има предатели, комунисти и партизани, нямаше да ги има безверниците в Бога, нито онези, които сега говорят за някакви усташки злодейства през Втората световна война, нито ония, дето лъжат, че сме извършвали престъпления в последната война, всички щяхме да сме едно, всички щяхме да сме хървати.

Анто си служи с позната риторика. Той говори с цифри, с имена, с военни данни и статистика, вярвайки в тях (за разлика от Зоран, чийто монолог е далеч по-абстрактно философски). Той е представител на хората с теория, на тези, които ясно могат да очертаят и предателството, и принадлежността. Кюмюра вярва, че „в онова котелно аз бях в същото положение, в което беше хърватският

народ в Югославия“ – а следователно не и в Титовия лозунг „братство и единство“. Той е от тези, които цели са ясни, и които преживяват като просветление възможността да защитават с кръв „от сръбския и бошняшкия агресор вековните хърватски земи“. Защото „в Босна има само хърватска история“.

Трагедията на Кюмюра е във флуидността на понятието „добър човек“. Защото Анто е добър, вярващ човек, който в младостта си се грижи за инвалидизирана вдовица, който обича безкрайно жена си сръбкиня, но... и чийто ръце носят кръвта на много жертви от нейния етнос. Може би не е случайно, че от този брак, макар съпругата му да приема „правата вяра“, ще се роди умствено изостанало дете, което и като голямо говори несосно и си играе на война. Образ, който алегорично ще изобрази раната на разпадната Югославия. Именно този син неволно ще се превърне „в ябълката на раздора“ в последната част, където се отключва целият човешки ад и се случва първият масов позром на 21. век.

Тази част ни отвежда в една фиктивна Хърватия, която обаче все още е част от цивилизована Европа (която познато ще звучи всичко отпък нататък) поне пред лицето и гържи да изглежда нормална и демократична. Малкото хърватско туристическо градо Брижник се разраства след безогледно и безконтролно бетонно строителство, заради което отходните води се изливат без канализация директно в морето. Местните решават проблема, като обявяват специфичната миризма за идваща от лечебни серни извори, което превръща курорта в световноизвестен. Докато не избухва епидемия. Тя ще даде началото на вакханалия от безумни властови ходове, които ще припишат вината на ислямски терористи и ще изправят нарочени виновници в един „скалъпен процес на столетието“ в Загреб (алтернативна реплика на споменатия по-рано от Йергович процес от 1983 г. срещу тринайсетте мюсюлмански мислителци, сред които и Алия Изетбегович). Ще последва и разгул от фалшиви медийни информации и конспирации, както и независими разкрития, предизвикали безумни оправдания и обвинения, че Европа води

клеветническа кампания срещу Република Хърватска, която има за крайна цел възобновяването на Югославия и на комунистическите диктатури в Източна Европа.

Истината – предупреждава ни Йергович – вече няма значение. Дори и разбулена, тя остава тиха, нежелана за

виждане. Истината не звучи добре, новинарски. Десните популисти, националистите и фашистите в цяла Европа ще бъдат благодарни на аферата, защото именно от такива като нея се подклаждат крайните настроения. И макар и раздуханата колективна параноя да е разобличена, тя ще си остане „неизчерпаем източник на популярност и гориво за бъдещи кампании, хайки и гонения“. Когато Йергович говори за „обсебеността на медиите“ във връзка със събитията от 80-те, в които участва Зоран, той де факто изравнява тогавашната пропаганда с днешните „свободни“ (от морал, от истина, от задръжки) медици, в които всеки и всичко е източник. Анто, който ще избегне трибунала, пък ще заяви:

Когато истината е очевидна, не може да се изкаже с думи. А онова, което не може да се изкаже с думи, не съществува. Затова е измислен калашников. Затова рано или късно се налага всяка очевидна истина да се брани с оръжие!

Откриваме Кюмюра именно в затихналия след епидемията Брижники, изкупен и разгаден на бивши военни и пропагандистки организации за патриотично съживяване след „ударите на врага“. Той дава интервю за живота и подвизите си и в очакване часове по-късно на мача между Сърбия и Хърватия. Мач, решаващ не за квалификациите (вече определени), а решителен за националната гордост. В пострадалата туристически, икономически и политически след епидемията страна футболната победа е единственото, което може да осигури национална гордост и единение. Именно тогава обаче ще се случи инцидентът, заради който тази футболно-националистическа страст, разпалена от безпринципността, лъжите и дневния ред на именни и безименни медици, ще доведе до трагичната развръзка. От този гротесков медиен пароксизъм, употребен националистически и пропагандно (колко познато също!) – както ни предупреждава Йергович – ще паднат много истински жертви. Той описва това така, като...

препящото, злобещо всевремие на една примитивна, шовинистична, католическа балканска култура, изпълнена с доноси за малцината хървати, онези, които не са част от аморфната, разпенена маса, дето избира отвсякъде наоколо, от канализационни шахти, отводи на вани и маркучи на миялни машини, от ежедневните колективни заблуди на антисемитските, антиваксерските, антикомунистическите, антисръбските,

антиглобалистичните, антимиондиалистките и като цяло антисубстанциални теми, онези малцина, които по един или друг начин застрашават визията за съвършеното, хомогенно, запенено хърватство

Един от чуждестранните, но родени там наблюдатели на събитията ще напише онова, което и Зоран твърди в своето антиопределение на идентичността:

Станах това, което всъщност съм днес: нехърватин, човек, чието самосъзнание се определя от това, което не е, от мястото, където не иска да е, от онова, за което не желае да си спомня

И гротесково мрачна, и абсурдно реалистична, и горчиво смешна е тази книга предупреждение за надигащите се и днес крайнодесни и националистически настроения в Европа. Предупреждение, че нещо, което прилично е свършило, винаги може да започне отново. Слабостта на Зоран, тръзнал някога с решението да не се обръща назад, ще трябва да бъде трагично запламена, защото ще се окаже грешка. Неслучайно още първия път, в който пътува до Сараево, и след като първоначално всички му се радват, той започва да усеща упрека им във въпроса: „Ти защо се върна?“.

Изведнъж не знаех вече как да се гържа и как да говоря, и си помислих, че ще мина най-леко, ако говоря на немски, ако им покажа, че вече мисля на немски, сънувам на немски и съм тук като немец, като австриец, че нямам никакви претенции към това място, не съм от Сараево, никога не съм бил от Сараево. Така разбрах, че трябва да гойда още веднъж тук на място, в Сараево, да забравя всичко и никога повече да не се върна.

И докато Зоран признава, че на немски почти нищо не го боли, то родният език остава езикът на мисленето, на сънуването, на тревогата, на терзанията. „Този език е зареден pistolет, постоянно опрян в слепоочията“, усеща той. И именно неговото гръмване може би бележи фаталния край.

АНТОНИЯ АПОСТОЛОВА

Миленко Йергович, „Херкулес“, прев. от хърватски Рада Шарлангжиева, изд. „Ерго“, 2024

РАЗГОВОР

Дагмар Лойполд: Нежност към всичко, което не сме самите ние

И в живота, и в литературата, равнодушни ли сме към „малките“, маргинални хора, които приемаме за безинтересни (определение, в което не влагам никакво снизхождение)?

Започнах да пиша романа по време на пандемията от Ковид, когато в Германия много се говореше за „системно значими“ хора като продавачи, касиери, медицински сестри... Хора, които обикновено пренебрегваме. Възприемаме ги в тяхната (служебна) функция, но не и като хора и личности. Освен това еготоцентризмът и самовлюбеността също взеха връх – не на последно място и поради изолацията: аз на първо място! Осигуряване на собственото благополучие, собствената изгода като насока за действие. Да, г-н Харалд е „малък“, незначителен, но има много ясна представа за достойнство. Той е ексцентричен (не принадлежи към центъра, към основното течение) и антииерархичен; всеки човек, с когото се среща, е в някакъв смисъл негово дело. Използвам метафората за късогледството (вижда добре само отблизо), за да символизирам способността му да бъде отворен към другите, да бъде състрадателен. Прелествачката е неговият женски еквивалент, пренебрегван и все пак незаменим.

Една от особеностите на господин Харалд е, че е изключително чувствителен към езика. (Можем само да поздравим преводачката ви за великолепно предаване на богатите словесни игри.) Имате ли впечатление, че съвременните читателски предпочитания налагат един далеч по-неутрален, прагматичен, плосък език – език за бърза употреба, който придвижва история и няма друга функция?

Да, наистина, виждам много инструментална употреба на езика като средство за предаване на послания и пренасяне на сюжета напред. От друга страна, виждам езика като материал, от който се създава нещо, което далеч надхвърля семантичното ниво, отваря свободно достъпно пространство на преживяване и изисква изследователски, допълващ прочит. Като читател искам да преживея нещо, а не да ми бъде казано нещо; искам да участвам, а не просто да съм свидетел.

За мен съдържанието съществува само като форма. В това отношение антиидеоматичният език на г-н Харалд за мен е поетологично саморазкриване: в смисъла на Бахман езикът трябва да нарушава хилядократно ограниченията, покварата на властта.

По отношение на литературната политика литературата днес се разглежда като продължение на плаващи социални дискурси, пол, миграция и т.н., и по този начин е свързана несвободно в мисия на изпълнение на определени изисквания. Удостоверяването на истинността, на съдържанието, се основава на нелитературни критерии като биографията и личността на автора.

Във век на светкавичен достъп и консуматорство любовта на господин Харалд е „виртуална“ по един съвсем друг начин. Той не знае факти, не ги проверява в социалните мрежи – той си „представя“ своята любов. Лишена ли е съвременната любов от това опосредстване, от разстоянието на конжежа?

Любовта на г-н Харалд към Прелествачката „празнува“ недостъпността, свободната, „безкористна“ обич, нежното занимание вместо инструменталния достъп. В платформите за запознанства – платформи (*sic!!!*) – доминира една механична концепция за любовта, наречена съвпадение (*match*). Сякаш две зъбни колаля трябва да бъдат синхронизирани... За мен е важно също така да покажа, че можем да развием емпатия само с помощта на въображението (вместо с позитивистична проверка на фактите).

Господин Харалд е пазител на реда в един миниатюрен къс от света. Въпреки цялата му незначителност, той се отнася към задълженията си благозвонно, отгадено. Какво може да научи съвременното общество от него?

Съвременното общество може да се поучи от него, че член първи от Конституцията – човешкото достойнство е неприкосновено – трябва да се защитава от всяко човешко същество като суверенно право. Достойнството не познава икономическа или социална таксономия.

Героят ви сам се спира, когато започне да си задава твърде много въпроси. Как ви се струва – твърде много или твърде недостатъчно въпроси си задава съвременният човек?

Когато г-н Харалд сам се спира, той го прави поради инстинктивно усещане за границата на своята устойчивост, по този начин се грижи за собственото си психологическо равновесие. От няколко споменавания в текста става ясно, че не е имал особено щастливо, пълноценно детство, но все пак бих искала да подчертая,

че начинът, по който се отнасяме към собственото си минало и оставените от него отпечатъци (които не могат да бъдат променени), не е задължително да бъде причинно-следствен, а има възможност и за маневриране. Въпреки ценността на професионалната терапевтична помощ, съвременните хора често „аутсорсват“ емоционалната саморегулация, като я делегират на други.

Когато наблюдавате състоянието на съвременната немскоезична литература и на тази, която достига до световните награди, имате ли усещане за определени тенденции – политкоректност, предпочитани теми и език или друго?

Екзистенциален отговор: известно смирение пред ограничеността, нежност – както обяснява Олга Токарчук в нобеловата си реч – към всичко, което не сме самите ние. Грижа, отговорност за общото благо, участие, намеса и сътрудничество, вместо да се дава приоритет на отделни интереси...

Ще се срещате с българските си читатели у нас. Мислите ли, че разбирането на романите ви е различно в различни страни, в обществата с различна история и опит... или посланието ви е универсално?

Надявам се, че г-н Харалд може да бъде разчетен като универсален шифър, на немски език има красивата дума „Mitmensch“, всеки, който се ражда, в същия момент вече е съчовек – и това определено е моето житейско веруе.

Въпросите зададе АНТОНИЯ АПОСТОЛОВА
Превод от немски: ЕМАНУИЛА А. ВИДИНСКИ

Дагмар Лойполд

Чумата се изкачва на най-високата платформа. Замира всичко – движения и шумове. Чумата заговаря бавно.

ЧУМАТА. Аз властвам, това е факт, следователно е мое право. Обаче право, което не се оспорва – вие сте длъжни да се приспособявате. Впрочем не се заблуждавайте: аз властвам, но посвоему – би било по-точно да се каже, че изпълнявам функции. Вие испанците си падате романтици и на драго сърце бихте ме възприели в облик на ловец цар или на великоленно и чудовишно насекомо. На вас ви трябва патос, всеизвестно е! Е, не. Аз нямам скипър и съм избрал външността на подофицер. Това е моят начин да ви оскърбявам, понеже е добре да бъдете оскърбявани – първа имате да се учите на всичко. Вашият цар има черно под ноктите и строга униформа. Той не управлява, а воюва. Дворецът му е казарма, ловната му хижа е трибунал. Обявено е обсадно положение. Ето защо, отбележете, щом аз се появя, патосът отпада. Патосът е забранен заедно с още няколко залъгалки – като смехотворната тревожност на щастие, глупавите лица на влюбените, себичното съзерцание на природни гледки и престъпната ирония. На тяхно място въвеждам организираност. В началото ще сте леко притеснени, но скоро ще разберете, че добрата организация струва повече от лошия патос. И за да онагледя тази светла мисъл, започвам с това, че отделям мъжете от жените, което ще има силата на закон. (*Стражите прилагат думите му на дело.*)

Вашият маймунджилъци са минало свършено. Да се заемем със сериозните неща!

Предполагам, че вече сте ме разбрали. От гнес нататък ще се учите да умирате съобразно определен ред. Досега умирахте по испански, малко наслуки, както падне, така да се каже. Умирахте, защото е застудяло след голяма жега, защото мулето ви е хвърлило къч, защото очертанята на Пиренеите са сини, защото напролет река Гуадалкивир е примамлива за самотника или защото разни тпоумни грубияни убиват за изгода или заради честта – при положение че е далеч по-изискано да се убива заради удоволствието от логичността. Да, умирахте неколкократно. Тук мъртвец, там мъртвец, един в леглото си, друг на арената – пълна слободия. За щастие обаче, тази неразбория ще бъде администрирана. Една и съща смърт за всички според реда в презгледен списък. Ще имате госиета, вече няма да мрете по приумица. Съдбата помъдря, настани се в канцеларии. Вие ще влезете в статистиката и най-сетне от вас ще има някаква полза. Защото – забравих да ви кажа – вие естествено ще си умрете, но после или дори предварително ще бъдете кремширани: така е по-чисто и е част от замисъла. Испания преди всичко! В строй, за да се умре правилно – ето най-важното! Това е цената на моето благоволение. Внимавайте обаче с безразсъдните идеи, с бунтарството, както вие се изразявате, с ребните купежи, които водят до големи метежи. Премахнах тези отклонения и ги заместих с логиката. Мразя различията и липсата на разум. Та значи, от гнес нататък ще се подчинявате на разума и всеки ще получи значка. Ще бъдете белязани при слабните, а публично ще носите на подмишницата бубонна звезда, обозначаваща, че ще бъдете покосени. Другите, които са убедени, че това не ги засяга и в неделя се редят на опашка пред арените, ще се отдръпват от вас, подозрителни. Но не се озорчавайте, те не са застраховани. Присъстват в списъка, аз никого не забравям. Всички под подозрение – ето го правилното начало. Впрочем всичко това не е пречка за сантименталността. Аз обичам птичките, първите теменужки, свежите девически устни. От време на време действа обогрително и е чиста истина, че съм идеалист. Усещам обаче, че се разнеждам, а не желая да продължавам в този дух. Нека просто обобщим. Аз ви нося тишина, ред и абсолютна справедливост. Не гържа да ми благодарите, каквото правя за вас, е съвсем естествено. Изисквам обаче активното ви съдействие. Започва моето управление.

ЗАВЕСА

Площад в Кадис. Вляво – будката на пазача на гробището. Вдясно – пристан. В близост е къщата на съдията. Когато завесата се вдига, гробарите, облечени като каторжници, събират трупове. Иззад кулисите се чува скърцане на каруци. Каруцата влиза и спира по средата на сцената. Каторжниците я натоварват и тя поема към гробището. В мига, когато стига там, зазвучава военна музика, едната стена на будката се откъсва и се вижда пространството отатък. То наподобява училищен двор. Секретарката се е разположила на висока платформа. Долу са наредени маси, на които се раздават купони за храна. Зад една от тях седи Първият алкад, обграден от чиновници. Музиката се усилва. От другата страна на сцената стражи преследват хора и ги прищорват към будката, мъжете и жените поотделно.

Обсадно положение

Светлина в центъра. От висините на своя дворец Чумата ръководи работници, които не се виждат, забелязва се само суетния встрани от сцената.

ЧУМАТА. Хайде, вие там, по-живо. Много бавно стават нещата в тоя град, тукашият народ не е никак работлив. Обича безделието, личи си. Аз възприемам липсата на действие само в казармите и когато се чака ред на опашка. Там безделието е положително, изцежда сърцето и краката. Тогава е безделие, което не служи за нищо. А сега – по-бързичко! Довършвайте вишката, надзорът трябва да се осигури. Опашете града с бодлива тел. Запалете нещците, те са нашата празнична заря. Стражи! Поставете звезди на къщите, с които възнамерявам да се заема. А вие, града приятелко, за начало изгответе списъците и разпоредете да се издават удостоверения за съществуване!

Чумата излиза.

РИБАРЯТ (*корифей на Хора*). Удостоверение за съществуване? С каква цел? СЕКРЕТАРКАТА. С каква ли? А как ще живеете без удостоверение за съществуване? РИБАРЯТ. Досега си живеехме отлично и без такова нещо. СЕКРЕТАРКАТА. Защото не бяхте управлявани. А сега сте. И основният принцип на нашето управление е именно, че човек винаги се нуждае от удостоверение. Може да мине без хляб и без жена, но не и без надлежно изготвен документ, удостоверение каквото и да било! РИБАРЯТ. В моя рог от три поколения хвърляме мрежите и работата винаги е вървяла съвсем сносно без никакви хартийки, бога ми! ГЛАС. Ние сме потомствени касаци. За да колим овце, не си служим с удостоверения. СЕКРЕТАРКАТА. Вашето си беше просто анархия и толкова! Отбележете, ние нямаме нищо против кланиците, даже напротив! Просто въведохме усъвършенствано счетоводство. Ето къде е нашето превъзходство. Що се отнася до мрежи и улов – ще видим, че и там сме на висота. Господин алкад, набавихте ли формуляри? ПЪРВИ АЛКАД. Ето ги. СЕКРЕТАРКАТА. Стражи, бихте ли помогнали на господин да мине отпрег?

Стражите избухват рибаря напрег.

ПЪРВИ АЛКАД (*чете*). Име, фамилия, занятие. СЕКРЕТАРКАТА. Пропуснете това, което се подразбира. Господинът сам ще попълни белите полета. ПЪРВИ АЛКАД. *Curriculum vitae*. РИБАРЯТ. Не разбирам. СЕКРЕТАРКАТА. Тук трябва да посочите важните събития в живота си. Така ще ви опознаем. РИБАРЯТ. Животът си е мой. Той е нещо лично, на никого не влиза в работата! СЕКРЕТАРКАТА. Лично! За нас тази дума е лишена от смисъл. Има се предвид общественият ви живот. Впрочем той е единственият позволен. Господин алкад, да минем към подробностите. ПЪРВИ АЛКАД. Женен? РИБАРЯТ. От трийсет и първа година. ПЪРВИ АЛКАД. Мотиви за брачни съюз? РИБАРЯТ. Мотиви?! Кръвта ми кипва! СЕКРЕТАРКАТА. Пише го. И това е добър начин да стане обществено онова, което е лично! РИБАРЯТ. Оженх се, защото така се прави, ако си мъж. ПЪРВИ АЛКАД. Разведен? РИБАРЯТ. Не, вдовец. ПЪРВИ АЛКАД. Втори брак? РИБАРЯТ. Не. СЕКРЕТАРКАТА. Защо? РИБАРЯТ (*крещи*). Обичах жена си! СЕКРЕТАРКАТА. Странно. Защо? РИБАРЯТ. Може ли всичко да се обясни? СЕКРЕТАРКАТА. Да, в общество с добра организация! ПЪРВИ АЛКАД. Съдебно минало? РИБАРЯТ. Това пък какво значи? СЕКРЕТАРКАТА. Били ли сте осъждан за грабеж, клетвопрестъпничество или изнасилване? РИБАРЯТ. Никога! СЕКРЕТАРКАТА. Почтен човек, така и предполагам. Господин алкад, добавете забележка: „Да се гържи под наблюдение“. ПЪРВИ АЛКАД. Гражданско съзнание? РИБАРЯТ. Винаги съм бил в услуга на съгражданите си. Не съм оставял бедняк да си тръгне, без да му дам някоя хубава риба. СЕКРЕТАРКАТА. Този вид отговор не е позволен. ПЪРВИ АЛКАД. О, аз мога да му обясня! Гражданското съзнание е по моята част, нали разбирате! Добри човече, работата е да се узнае дали сте от хората, които спазват закона поради единствената причина, че той съществува. РИБАРЯТ. Да, когато е справедлив и разумен. СЕКРЕТАРКАТА. Съмнително! Впишете, че гражданското му съзнание е съмнително. И прочетете последния въпрос. ПЪРВИ АЛКАД (*разчита с мъка*). Смисъл на живота? РИБАРЯТ. Да бъде майка ми ужилена по мястото на греха, ако схващам нещо от вашите лакърдии! СЕКРЕТАРКАТА. Това означава, че трябва да изложите по какви причини животът ви има смисъл. РИБАРЯТ. Причини! Ама какви причини искате да ви изнамеря? СЕКРЕТАРКАТА. Ето нà! Отбележете, господин алкад:

„Долуподписаният признава, че съществуването му е необосновано“. Така ще имаме повече свобода, когато му дойде времето. А вие, долуподписани, ще разберете по-добре защо удостоверението за съществуване, което ще ви бъде издадено, е временно, с ограничен срок на валидност. РИБАРЯТ. Временно или не, дайте ми го, че да се прибера най-сетне къщи, чакат ме. СЕКРЕТАРКАТА. Естествено! Но преди това ще трябва да представите здравно удостоверение – ще го получите, след като бъдат изпълнени известни формалности. Първи етаж, дирекция „Текущи дела“, отдал „Чакащи“, секция „Спомозателна“.

Рибарят излиза. Междуременно каруцата с труповете е стигнала до входа на гробището и започват да я разтоварват. Пияният Нада скача от нея и се разкрепява.

НАДА. Ама нали ви казвам, че не съм мъртъв! (*Отпъват се да го качат обратно в каруцата. Той се отскубва и се вмъква в будката.*) Стига де! Ако бях умрял, щеше да се знае! О, прощавайте!

СЕКРЕТАРКАТА. Няма нищо. Елате насам. НАДА. Натовариха ме в каруцата. А аз просто бях пиѝнал повечко и туйто! С цел премахване. СЕКРЕТАРКАТА. Премахване на какво? НАДА. На всичко, сладурче! Колкото повече се премахва, толкова по-гладко вървят нещата. А ако се премахне всичко – ще е рай! Влюбените например. Направо не ги трая! Като минават покрай мен, плюя по тях. Заг гърба им, естествено, защото някои са злопаметни. Ами децата? Гадно племе! Цветята с тъпия им вид, реките, неспособни да се пренасочат! Ах! Нека премахваме, нека премахваме! Това е моята философия! Бог отрича света, а аз отричам Бог! Да живее нищото, щом то единствено съществува! СЕКРЕТАРКАТА. И как да се премахне всичко това? НАДА. Като се пие, като се пие до смърт – тогава всичко изчезва!

СЕКРЕТАРКАТА. Лоша техника. Нашата е по-добра. Как се казваш?

НАДА. Нищо.

СЕКРЕТАРКАТА. Питам те за името ти.

НАДА. Това е името ми!

СЕКРЕТАРКАТА. Хубаво. С такова име много работа ще свършим заедно! Мина от тая страна. Ще бъдеш наш служител. (*Влиза рибарят.*) Господин алкад, бихте ли запознали с положението нашия приятел Нищо? А междуременно вие, стражи, ще продавате значките. (*Пристъпва към Диего.*) Добър ден. Искате ли да си купите значка?

ДИЕГО. Каква значка?

СЕКРЕТАРКАТА. Значката на Чумата, то се знае. (*Пауза.*)

Впрочем свободен сте да откажете. Не е задължително.

ДИЕГО. Значи, отказвам.

СЕКРЕТАРКАТА. Много добре. (*Приближава се до Виктория.*) А вие?

ВИКТОРИЯ. Не ви познавам.

СЕКРЕТАРКАТА. Отлично. Само ви обръщам внимание, че които отказват да носят тази значка, са длъжни да носят друга.

ДИЕГО. Каква?

СЕКРЕТАРКАТА. Ами значката на отказалите да носят значка. Така на мига се вижда кой какъв е.

РИБАРЯТ. Извинете...

СЕКРЕТАРКАТА (*на Диего и Виктория*). До скоро. (*На рибаря.*) Какво още?

РИБАРЯТ (*с нарастваща ярост*). Идвам от първия етаж – там ми казаха, че трябва да се върна тук, за да получа удостоверение за съществуване, без каквото не можело да ми се издаде здравно удостоверение.

СЕКРЕТАРКАТА. Класика!

РИБАРЯТ. Как така „класика“?

СЕКРЕТАРКАТА. Да, това свидетелства, че градът започва да бъде администриран. Нашето убеждение е, че сте виновни. Виновни, че сте управлявани по естествен път. Трябва обаче и вие да се усещате виновни. А вие няма да се смятате за виновни, докато не се усетите уморени. Та ето, ние ви уморяваме. Когато бъдете смъртно уморени, останалото ще стане от само себе си.

РИБАРЯТ. Мога ли поне да получа проклетото удостоверение за съществуване? СЕКРЕТАРКАТА. По принцип не, защото, за да имате удостоверение за съществуване, трябва да представите здравно удостоверение.

РИБАРЯТ. Тогава как? СЕКРЕТАРКАТА. Тогава остава да разчитате на нашето благоволение. То обаче е краткосрочно като всяко благоволение. Та, значи, даваме ви удостоверението като особена милост. То ще бъде валидно една седмица. После ще видим.

РИБАРЯТ. Какво ще видим? СЕКРЕТАРКАТА. Ще видим дали има основание да го подновим. РИБАРЯТ. А ако не бъде подновено? СЕКРЕТАРКАТА. Тогава съществуването ви вече няма да бъде обезпечено и навярно ще пристъпим към залъчване. Господин алкад, разпоредете да бъде изготвено удостоверението в тринайсет екземпляра.

Превод от френски: МАРИЯ КОЕВА

Произведението ще се появи за първи път на български в логото на издателство „Фама“.

¹ Нада/Nada (исп.). – нищо.

Любослава Трайкова

Моята баба не живееше на село, но имахме уютна вила, дето ходех на нея лятото с баба ми. Понякога, по заръка на родителите ѝ, вземахме с нас и братовчедка ми. Сашко ни беше съсед. Той не беше съвсем добре... забавено развитие или нещо подобно, както и проблем с очите – носеше дебелите очила с огромни рамки, а, да – и слухово апаратче. Техните късно се усетили, че глушеел от бебе. Играехме с него по загължение, защото баба ни караше. Случваха се и забавни моменти, например когато се опитваше да каже да играем топка, а излизаше „та краем цопка“. Глезеха го. У тях цареше изобилие от чували с играчки. Понякога пред Сашкови децата се редяха на опашка. Всички тези деца обаче излизаха с празни ръце. Ставаше гума за телевизионни игри с дискета, по онова време бяха голяма рядкост. За пръв път видях такава у тях, бях си казала, ти да видиш! Трудно бе да ни дойде ред от цяло село деца-желещи. С братовчедка ми ги наричахме „подмазвачите“. Тези, които успяваха да поиграят, имаха сериозни умения да му влизат под кожата. Чувала бях да казват за леля ми, че вадела душата на татко с памук, до ден днешен не разбирам какво имат предвид, но именно това си представих, че правят и на Сашко, за да им позволи да играят. Изискваше се и одобрението на баба му, за да преминеш прага на техния дом.

Нашата баба беше страхотна, но тази на Сашко – същинско чудовище. Все ни се караше за нещо. Веднъж тумба деца се бяхме наредили едно след друго да пием вода от тяхната външна чешма. И докато мише следващият, водата течеше. Тя бе дошла, бе турила ръцете си на кръста и бе казала: „Айде, айде, по-бръже деца, оти водомеро се врътти!“ А иначе когато не бяхме на вилата, се прекачваше през оградата да ни обира ягодите. Пъргава, та чак чевърста. Казваше се Менка. Не се сещам за по-ужасно име от нейното, но някои се обръщаха към нея със значително по-добре звучащото „Менче“. Дали ядеше после плодчето, или ги вареше на сладко... нямам представа, но това си бяха нашите ягоди! Менка страдаше от огромно количество селско нахалство и миршеше на плевня. Баба казваше, че била добра, отрудена женица, останала рано вдовица, всички вършела сама. Но аз не вярвах. Лично я видях да бие коза с пръчка за килими. Да, точно така, Менка тупаше черги, когато вироглава бяла коза на черни пепна се засили и я бутна в гръб. Менка се прекатури, падна, изтупа полите си, взе изпуснатата пръчка и позна козата. Бој, бој, крясъци. Твое чудо, та нише, крещеше ѝ. Змия да те клъдне, у таласъмо неден, кънеше. А козата бягаше, от време на време се засилваше отново вероломно към Менка, после пак бягаше, тоягата си е тояга. И така, това знаех за тази жена. Все гълчеше по двора, я по кокошките, я по кучетата, я по козите, я по прасетата. Само по Сашко никога не викаше.

До тяхната къща пустееше голям имот. Все си мислех, че е, защото никој не искаше да е съсед с Менкови. Бях хвърлила око на узрелия малинак в изоставения двор. Прекрасни, цветни, гребни, розови подаръци се малнееха там. Ала щом баба ме хвана да се навъртам в близост до вратата, заключена с няколко катинара, ме скастри на висок глас. Разказа ми, че навремето два рода се скарали. Нашия и техния. Скоро след това стоката на прадядо започнала да измира. Загубили почти целия си жив добитък. Прадядо много тъгувал за тях. Изброял ги на баба по имена, починалите добичета. Най-жал ми било за теленцата, намерил някои от тях да се опитват да сучат от вече издъхналите си майки. Пробвал да ги даде на съсед с отелени крави, ала селяните отказали да помогнат от страх, че са заразни. Селската знахарка им рекла, че е хвърлен живак в сеното, да почистят изцяло плевнята, да сложат ново сено и да поръсят по ъглите сол. Така и направили. Някои от болните животни оздравели. Баба думаше, че станала и друга бяла. Неверници откраднали гарени икони от черквата в селото. Чуло се, че реликвените били продадени, но така и не разкрили виновниците. В безлунна нощ мъгла застлала тихите улици. Клоните на дърветата натежали, оклюмали, привели се към земята, сякаш за да се скрият в нея. Чули се странни звуци от църковни камбани и тропот на копита, далечни, не от този свят. Баба не заспала, бяла на запалена свещ през цялата нощ. Скоро след това стоката на тези ни комшии започнала да гине. За година-две време един по един се споминали и те самите, докато в този имот не останала жива душа. До ден днешен пустее. От суеверие ли, от какво, не зная, баба каза, че никој не смеел да го вземе, нито да живее там. Ама аз не ща да живея там, за малните пятах, те са ниши, бях се заинатила. *Добре Менка не бере малини оттам*, скара ми се. Значи такава била историята на празния, рухнал, необитаем имот, цял плъзнал в диви треви, бурени, плевели, лиани, страховит, обаче със запазена ограда. Съседите поддържача здрави огради около него. Беше горещ летен ден, двете с братовчедка ми се чудехме какви белі да навъртим. На края на улицата забелязахме деца, момиче и момче, да седят на пейка пред портата на къщата си, скрити в сянката под асмата. Но това трябба да са Богомил и Елена от миналото лято. Затичахме се

към тях. Божо се бе изгължил, очите му синееха по-ярко, отколкото помнех. Заиграхме се. Те живееха на ъгъла, до чешмата, където водят конете и кравите да пият вода. Звучи невероятно, но и ние пиехме оттам, само че не от коритото, а от чучура. Докато се навеждах, за да утоля жаждата си, видях, че Менка се задава под ръка със Сашко по полесатата улица. Опасявах се, че иде и тук да каже знаменитата си реплика за водомера. За друго беше дошла. Щяла да излиза и по тази причина ни натресе внука си. Че къде ще излиза човек в това село, погледнах наляво и видях единия му край, погледнах надясно и ако пътят не забиваше, щях да видя другия. Погадах меден ключ с кръгло ухо на Сашко и му прошепна нещо преди да си тръгне. Честно казано, малко се ядосах, мен ме кара да му повтарям едно и също нещо по пет пъти, да викам и да членоразделям, зяпа ме в устатата с отворено чене, сричайки във въздуха, а нея я чува от шепот... Божо и Елена заразказваха какви мамби правели с тайфата си в техния град. Веднъж отнесли чифт лъснати обувки в бедния квартал на края на града и ги оставили до контейнера. Скрили се зад дърветата наблизко и зачакали. Бързо дошли бедни мургаби гечица. Заразвали се на обувките, ала тъй като били само един чифт, скарали се за тях. Дърпали ги от ръцете си, сборичкали се, който успял да се докопа до обувка, веднага я надянал, иначе щели да му я вземат. Едно дете обуло лявата заволована обувка, друго гясната. Тръзнали да бягат от останалите, ала още след първата крачка се прекатурили, сгърчени от болка. Събули обувките, ходилата им кървели. Как така, попитахме разказвачите? *Набодохме габърчетата в стелките*. И бяха започнали да се смеят, както казаха, че са се смели, скрити в хрестите тогава.

Братовчедка ми харесваше Божо, затова се разсмия най-силно. Дватамата се отделиха настрана и зашучукаха. После ни казаха, да не ги издаваме. Щяхме да се позабавяваме на чужд гръб. Нямахме друг гръб, който да е чужд, освен този на Сашко. Изтегляла бе късата клечка от самото начало. Братчедка ми си присвои ключа под претекст, че ще му покаже как да отключи вълшебната стая. Той гледаше с лобопитство на едноока жаба, видяла друга едноока жаба.

– Кафа е таси цтая? Кафа е?
– Магическа. Никога не си виждал такава.
– Бокажи ми, моля те!
– Не може. Няма да те пуснат да влезеш.
– Засто, там се флиза?
– С ключа, ма той вече е мой. Ние ще отидем, ти ни чакай тук!
– Ицкам и ац.
– Не става.
– Токава ми върни глъча.
– За какво ти е? – каза братовчедка ми и всички без него се разсмяхме.
– Ще изгажа на баба!
– По-добре недей.
– Изгажвам!
– Ще те вземем с нас, ако обещаеш да не...
– Обещавам.
– Добре. Виждаш ли онези гъски ей там в двора на чичо Петре?
– Мхм.
– Тичай колкото най-бързо можеш, без да се обръщаш назад! Като стигнеш, брой до сто със затворени очи, след това си завържи връзките на обувките една за друга и се върни.
– Ама, ас не мога да проя до цто.
– Искаш ли да влезеш в стаята, или не?
– Ицкам, но гъците са лоши, да не ме ухапят?
– Само ако не преброиш до цто!
– Да, след деветдесет и девет, изчакват малко и ако не чуят „сто“ хапят! – догълних съучастнически.
– А в цтаята има ли играчки?

– Само неща, които не можеш да имаш.
– Кафи са?
– Вътре можеш да виждаш и да чуваш всичко, и всички разбират какво казваш през цялото време, ясно?
– Ництина? Лъзеш ме!
– Защо ще вземам ключа иначе?
– И защо баба ти ще ти го дава преди да те изостави – казах.
– Тя цте се върне.
– Ти си преценяваш, ние след малко тръгваме без теб. Сашко препусна към гъските. Тромавото му тяло се отдалечаваше с непривично колебание между сухата почва и горещия въздух, сякаш за краката най-краткото разстояние между две точки се постигаше зизагообразно. Дали го стъгна камъче, отдалече не се видя. Завъртя се едно хубаво и пагна по корем в кафявата земя. Изкряхахме, че провала всичко, той не реагира. Стана мудно и продължи без да се обръща назад. Чухме как изврейя ентузиазирано следните три числа... „едноооо“... „цеведеце и цевет“... „цто“. Изстреля се обратно към нас без да си завърже обувките. Спря почти в средата да поправи пропуската. Излеждаше объркан и зачервен, докато лекият северен вятър вдигаше селска прах в лицето му. Кухна и това насече инерцията непоправимо, така че Сашко падна за втори път, изтърколи се на каменната пътека като топче от спортния тотализатор. Трудно се тича със завързани обувки. Втрених се в братовчедка ми умолително, ала в дистанцирания ѝ поглед липсваше съчувствие. Не разбрах кога спря да бъде смешно. Може би, когато Сашко застана пред нас раздърпан, оцапан и с раздрани колени, или щом срещнах очите му на победител, изпънати на стълбицата зад диоптричните лупи.
– Сашкооо, бравооооу! Изгържа теста. Хайде, вземи си ключа – каза братовчедка ми загадъчно.
– Таде е? Даї!
– Ето тука, вътре – каза тя и посочи надолу. Ключът бе позгребан в ексcrement с неясен животински произход, до който лежеше изцапана частично дървена пръчка, която Божо подместил подмолно с крак. Ръцете на извършителя бяха останали чисти. Сашко гишаше с цели гърди, докато груктящи хрипове напускаха гърлото. Поогледа пазителя на ключа. Натъжи се, сведе глава. Направи няколко крачки и приклегна. Намести очила с пръст, защото се плъзгаха по потния му нос. Помисли като преди да изкаже тлъста лъжа и бръкна вътре. Каза само „топло“ с непозната за мен интонация. Стоях вцепенена и наблюдавах с какво усърдие претърсваше. Заприлича на фокусник с черния си цилиндър, който всеки момент ще извади оттам бял гълъб. В това село няма бели гълъби, фокусници, нито вълшебства. Единствено Сашко, който намери ключ на неприлично място. Преди свечеряване излязох да се поразтъпча, може би има шанс Менка въобще да не е лош човек, че крещеше, да, пак крещеше, по Божо и братовчедка ми, които се бяха прехвърлили през оградата и беряха дяволските малини от прокънатия двор. Повика, повика па се умори и ги остави да ѝ се плезят подизгравателно. И аз нищо не им казах. Продължих да вървя, мислех си да се повърна да се извиня на Сашко, но него го нямаше. Размина ни се. Не ни бе изпортил, на следващия ден го мернах – изкълпан, с лепенки по коленете и заключен в двора. Докато минавах покрай тях баба му дори ме поздравя. Загърба си чух енергичния ѝ глас: айде, бабе, давай сега ти, осемдесет и девет, деветдесет...

Разказът е част от сборника „Корени и светили“, който се очаква да излезе до края на годината с логото на изд. „Жанет 45“.

Снимка Владислав Христов

Царицата

Провъзгласих те за царица.
Има по-високи от теб, по-високи.
Има по-чисти от теб, по-чисти.
Има по-красиви от теб, по-красиви.
Но царицата си ти.

Когато вървиш по улицата,
никой не те разпознава.
Никой не вижда твоята кристална корона,
никой не гледа килима от червено злато,
по който стъпваш откъдето минеш,
килимът, който не съществува.

И когато се появиш,
запяват всички реки
в моето тяло, камбаните
разтърсват небето
и един химн изпълва света.

Само ти и аз,
само ти и аз, любов моя,
го чуваме.

Прекрасна

Прекрасна,
както в хладния камък
на извора водата
отваря ярка светкавица от пяна,
такава е усмивката на лицето ти –
прекрасна.

Прекрасна,
с нежни ръце и стройни нозе
като сребърно конче,
вървящо, цветето на земята,
такава те виждам,
прекрасна.

Прекрасна,
с бакърено гнездо, разрошено
върху главата ти, гнездо
с цвят на тъмен мед,
където моето сърце гори и спи,
прекрасна.

Прекрасна,
не се побират очите ти на лицето,
не се побират очите ти на земята.
Има страни, има реки
в очите ти,
родината ми е в очите ти,
аз вървя по тях,
те дават светлината на света,
където аз вървя,
прекрасна.

Прекрасна,
гърдите ти са два хляба, изпечени
от черен хумус и златна луна,
прекрасна.
Прекрасна,
твоята талия
я извая ръката ми като река, която
е текла хиляди години по сладкото ти тяло,
прекрасна.

Прекрасна,
няма нищо като твоите бедра,
може би земята крие
на някое тайно място
извивките и аромата на твоето тяло,
може би на някое място,
прекрасна.

Прекрасна, моя прекрасна,
гласа ти, кожата ти, ноктите ти,
прекрасна, моя прекрасна,
твоего съществуване, твоята светлина, твоята сянка,
прекрасна,

всичко това е мое, прекрасна,
всичко това е мое, моя,
когато ходиш или отгъхваши,
когато пееш или спиш,
когато страдаш или мечтаеш,
винаги
когато си близо или далече,
винаги
си моя, моя прекрасна,
винаги.

Превод от испански: КАЛИН КОЕВ

Сборникът „Стиховете на капитана“ предстои да излезе в изд. „Колибри“.

Петър Чухов

Понякога
предусещаш със страх
значимостта
на всичко

например
на пеперудата
размахала крилца
в другия край
на въображението ти

или на тази
в нечие чуждо
въображение

и ето го –
ураганът
разтворил презръдка
лети към теб

а ти си приготвил
карфица

Желанието
ми прошепва

Аз съм твоят
Бог

издигни ми
храм

запали го
после

поплачи
над пепелта
и от калта
направи стотици
малки дяволи

нека обикалят
по света –
да ме прославят

Защо трябва
така безцеремонно
да умреш

все едно родителите ти
да те пратят да спиш
точно когато
обещанията на нощта
придобиват форма

измисли нещо

кажи
че ще слушаш

че няма да се правиш
на Бог

че още не си обзавел живота си
като преддверие
на смъртта

или пък
започни да рецитираш
някое дълго стихотворение
и се моли
то
да е по-ценно
от теб

Страховете ми
се страхуват
да не ги изоставя

преструват се
на слънчеви зайчета

на любими стихове
се преструват

на усмивки в случайни
огледала

аз ги гледам
и тъжно си мисля –
а какво ще правите
когато умра

Къде ще стигнеш
ако ходиш
със затворени очи

известно време ще вървиш
по права линия

после ще започнеш
да се отклоняваш

в теб ще наедрява
чувство за опасност

ще спреш ли

ще отвориш ли
очите си

знам
няма как да продължиш
задълго
без някой да държи
ръката ти

тогава ще си смел
като живот

спокоен
като смърт

и в крайна сметка
може би ще се окаже
че ти си този
който води

Земля на ангел час по-скоро

Унесен в сън заради тази дан на цвѣте и вече високи жита
ангел пред дверите на безснежен ураган
храст по издига ръце от затъмнение
нозе разгорени от обратната страна на дните вас

чувствам
как предпазливо упорствате сред оградено недоволство
и разпичавате листчетата от корони на света из моите
сълници

Теб ще омеся като запяя вожд заради дъгите на лъкове
от моста който из твоя кръст се е подал
твоят поглед е жарко страдание от кула и от ключалка
безметежно да се каже

И търпелив е вълкът що дебне по всяко време
как къс от мрамор наречен е за статуя
на моя глас
и вражда се в трупа смразен на часовете

Очите падат прахът се буди за спомена
по сърпове извити
все пак животът се наглася според плътта която остава
между зъби и плочи

Кажи ми дали те озорчавам щом заприличам на бордюрите

(1926, сп. „Фавораблес Парис Поема“)

В мъглата

В мъглата е расата на нашата раса подслон
на грешките от убеденост за призраци
като се почне от жандарми и свърши се с най-дръзки
хипотези
тогава даже бадемите ще бъдат принудени да
предчувстват

какво предстои на нашата Европа
Европа на дипломати
които подчиняват цвѣтята на тайните уклони
на нашата кожа
докато пазят равновесие без никаква волност
запад прекрасен запад
преди ликът на слънцето да намери маска която дири
измежду клоните и която вече клоний да вземе

Човекът е най-красивото завоевание на въздуха

(1928, сп. „Кармен“)

Плът от плътта ми

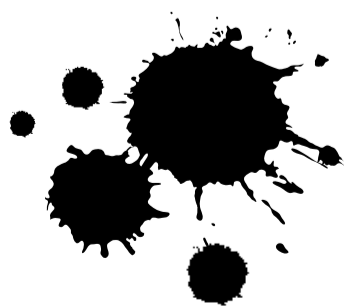
Сред лилии от неискрена тревога
прозира настойчивостта на оса която позволява
на твоето тяло да бъде разгадано
но тази пламенност задушава плячка която
е твърде моя за да бъде престорена
двуостра кърмачка на своето ложе за гости
но тази пламенност разпича гнездото на живото
крайбрежие
където любовта те разпръсква и се отдръпва

И котвата на твоята бледност се потапя
дордето възпрат се формите и дойде ред
и място за дъжда да обагри в синьо сърцето
и да опита потаен полъх
дордето изражението което значи незнание
опровергава красивата цел която предлагам

Окото измива клепача и стига чак до размития ръб
на съмнението
и разделя главата ти в седем нездрави славея
и вече няма нужда да се превързват нашите рани
самото пространство се забравя за да се спотай
при твоите крила

(1932, „Испанска поезия. Антология, 1915 – 1931“)

Превод от испански: НИКОЛАЙ ТОДОРОВ

Как протече един разговор

Когато преди много години седях срещу един значим
поет от суров остров в Северно море, за когото се
говореше, че е изключително срамежлив и избягва
хората, вероятно страда от някаква мания за
преследване, която му пречи да седи с други хора,
осъзнах каква чест ме е спогодила, докато седяхме
заедно, или по-точно един срещу друг, на две дървени
пейки в открития ресторант на кръчмата на
Лаугарвезур, всеки с бира пред себе си и без да си кажем
и дума. Това не се дължеше на факта, че нямахме какво
да си кажем, поне това мога да кажа за себе си; просто
той не говореше друг език освен исландски, а аз – два или
три, но не и исландски по онова време. Днес понякога
си мисля, че хората не трябва да се страхуват един от
друг, стига да не си говорят с думи.

А. през октомври

Първи студ по улиците.
Жълто куче. Езикът на стените.
Вятър. Без вятър.
Кожата загубява отвътре.
Светът в мен е притихнал.
Тишина. Никакъв покой, тази тишина.
Не дишам, само виждам студа
и не усещам миризмата на кучето.
Стените мълчат.
Всичко, което е останало от деня, е очакването на нощта:
Стари изглеждат покривите на фона на вечно старото
небе.

На балкона

Когато сутрин излиза на балкона
първото нещо, което прави, е да протегне двете си ръце
през листата на мащерката, лавандулата, ментата
и розмарина.

Зад него, в спалнята, стои
и гледа жена му и пита:
Пак ли се гушкаш с градинските билки?

Странно, чувства се така, сякаш
са го хванали в крачка, без все пак да знае
в какво е виновен. И той отдръпва ръцете си,

застава навън и поглежда към небето,
което сега е прорязано от кемтрейлс на голяма височина.

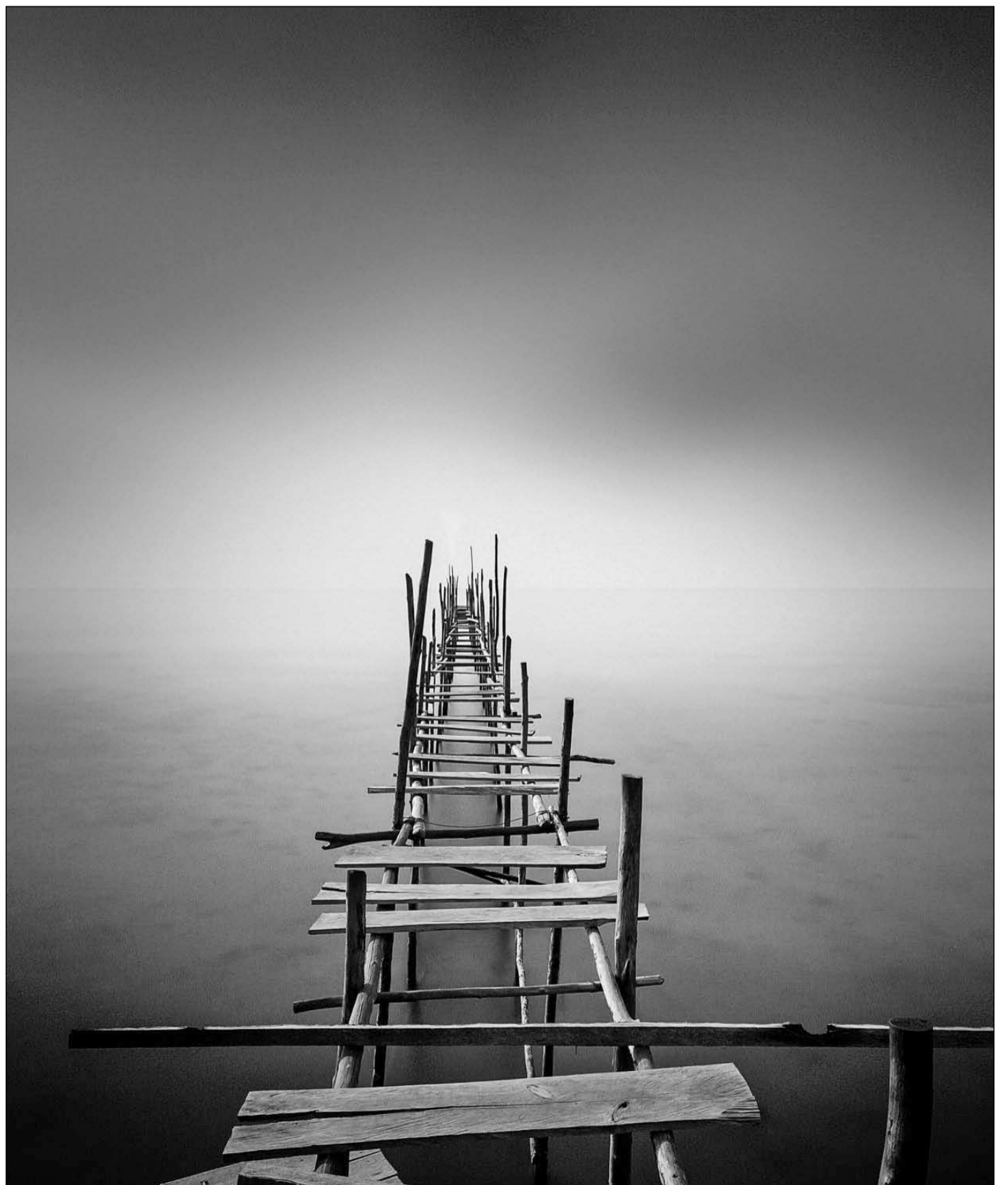
Превод от немски: ЕМАНУИЛ А. ВИДИНСКИ

Федор Пелман

Прибой

Няма шанс да избягаме от всичко това. Единственото, за
което знаем, са нещата. Да живеем като в къща на плажа.
До пътя. Отпред е морската равнина, която познава само
себе си. Безсънието на бъдещето. Зад белия пясък безброй
образувания. Отиваме там, където започва земята.
Връщаме се към прибой.

Превод от немски: ЕМАНУИЛ А. ВИДИНСКИ

Снимка Доди Алеидръс

нощем с черните хлебарки
пъплим по изстиващите плочки,
бавно гасне жегата от ядреното слънце,
нагривало земята денонощие без малко.

дълго чакахме на сянка
ядреното слънце да се скрие
и да се спасим и тази нощ,
очаквам нещо да се случи –

хлебарката да проговори за истината,
да пророкува кога ще видим
последния залез на ядреното слънце
и ще се потопим във вечна хладнина,
покръстени преди края
в студения вакуум, който я очаква

прекръствам се,
захлупвам хлебарката с буркан,
от пророци няма нужда вече,
измивам си ръцете.

gioia ['dʒoːja]

радостта ми е пухена тонка
душата ми е сладка дъвка от сакъз
скача на въже и пружинира пулсът
сред допаминови полета
водопад серотонин се спуска
по пързалката на времето
радостта ми подскача от наслада
прескача тектонските плочи
тресе земята
и потресе всички
моята радост

нощта е само знак –
самотен йероглиф,
но е безкрайно щедра
в обещанията си
за утрешния изгрев,
безвъзвратно отишли си времена,
последвани от други,
които ще си отидат безвъзвратно.

смачканите хора

носят под гърбицата си история,
всеки нещо носи на гърба си.
Исус – кръста,
камилата – запаса,
болен – здрав,
майка – своето дете.

сетива

чуй, есента
засвири на своя невидим
студенометален тромпет.
мелодията опъва гръбнаците на всичко живо;
няма вятър, който да ѝ се противопостави.

виж, лястовиците
летят толкова близо,
че ако се пресегна,
мога да хвана някоя с ръка.
второто люпило вече се готви да отлети.

помириши, тъгата
ме обхваща като миризмата на мушката.
лепкава и наслояваща се мъка,
по която лазят мравки.
с киселината си разяждат тягостта

лист
по
лист

и времето
олеква.

всичко вървеше по план
и някак си бяхме щастливи.
вълна ни залива от долу нагоре,
надига се в цилиндричния стомах,
погълнал мъката, несправедливостта.

на житейски опит Вкуса солен усещаме,
събужда ни навреме и пространно
се облягаме на последните дихания.
въздишки в невидимо море дочуваме –
привижда ни се бряг.

ще свърши ли светът
след ден,
след два,
след няколко години?
нима животът на мухата
не е прекрасен ден,
когато тя е на върха
на космическото съществуване
и когато тя дори не предполага
за студения вакуум,
който я очаква
след ден,
след два,
след няколко години.

Ин и Ян

черно на бяло
написано
бяло на черно
прочетено
черно-бяло
измислено
сиво усещане:

на черното бялото му е криво
на бялото черното му е малко
едно без едно не може
искат да бъдат заедно

медузата е ангел, паднал
в море от безнадеежност.

водораслите проправят път
за сребристосините криле.

за увяхващото цвете
пътят също е надолу.

всеки ден медузата се бори
с повърхността, битието и прибоа.

всички знаем накъде сме се запътили –
към магнетичните поля на гравитацията.

дори споменът за някогашна светлина бледнее,
дори от падналия морски ангел спомен не остава.

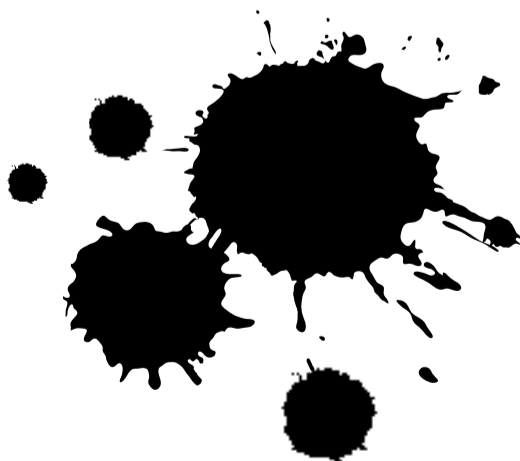
изплува над една вълна
медузата, танцува танца на смъртта.

съпроводена до края
и изплота на брега.

една ръчичка я побутва с клечка,
обръща я, пробожда я в сърцевината.

без очи проглежда, за последно
обрича на живот.

(„Ин и Ян“ е публикувано на сайта на
Бургаската писателска общност през май 2024 г.)

Габриел Калвокореси

В повечето дни ми се живее

Не всеки ден. Но в повечето дни
ми се живее. В повечето дни градината е
почти достатъчна: малките розови цветчета
на салвията, макар че
онзи каза, че не стават за ядене.
Не и този сорт. А аз попитах:
„Боже, ами тогава какъв е смисълът?“
Сигурно самите цветчета
са смисълът. Дъждът дойде,
сетне и градушката и от обич
ги пренесох у дома. Макар и клюмнали,
те изглеждаха жизнерадостни.
Знам, че няма за кога
да завиздам на цветята. Тази ера
приключи завинаги. Надеждата ли?
Тя не е на късмет. Но ги поизправих
все пак. Погалих ги лекичко.
И се помолих за себе си, което
е срамно да се признае
в наши дни. Но го сторих.
Защото така и така никой не гледаше
и никой не слушаше.

Превод от английски: ГАБРИЕЛА МАНОВА